

ΟΙ ΤΕΣΣΑΡΕΣ

ΕΝ ΕΝΕΤΙΑ.

ΒΑΛΛΗΝΤΕΚΟΡ ΕΡΗΘΟΡ

ΕΠΙΣΤΟΛΙΜΑΙΑ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣΑ ΜΕΝ ΙΤΑΛΙΣΤΙ

ΥΠΟ

ΔΝΑΡΕΟΥ ΜΟΥΣΤΕΟΞΕΛΟΥ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΔΕ ΜΕΤΕΝΕΧΘΕΙΣΑ

ΚΑΙ ΤΩ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩ ΒΙΩ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

ΣΥΝ ΠΟΛΛΑΙΣ ΑΛΛΑΙΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΣΙ

ΠΑΟΥΤΙΣΘΕΙΣΑ

ΥΠΟ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Σ. ΖΕΡΒΟΥ.

ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑ,

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ « ΚΑΔΜΟΣ »

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΔΗΞΟΥΡΙΟΥ

Νεοφύτου Καραγιάννη

**ΑΝΤΩΝΙΩ,
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΩ ΚΕΡΚΥΡΑΣ**

ΑΝΔΡΙ

ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΣΟΦΙΑΣ

ΒΑΘΥΤΑΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΟΥ

ΚΑΙ

ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ ΑΠΑΣΗΣ

ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

**ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ**

ΤΟΙΣ ΕΝΤΕΥΞΟΜΕΝΟΙΣ.

Πρὸ πολλοῦ συνέλαβον τὴν ιδέαν νὰ παράσω τοῖς φιλομοῦτοις δοκίμιον τῶν κόπων μου, μαρτυροῦν, εἰ καὶ ἀσθενῶς, τὴν ἄκραν ἀγάπην, ἣν τρέφω πρὸς τὴν εἰς ἔνδοξον μέλλον προωρισμένην φιλόκαλον Ἑλληνικὴν νεολαίαν.

Ἀλλὰ, ἵπῳ νὰ ἐκπληρώσω τὴν ἐπιθυμίαν μου ταύτην διὰ τῶν ἄγαν περιορισμένων γνώσεών μου; Τί ν' ἀρυσθῶ ἐκ τῶν ζωτικῶν τῆς σοφίας ναμάτων, ἀφ' οὗ ταῦτα μέχρις ἐσχάτης ῥανίδος οἱ φωστῆρες τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης ἐξήντηλσαν;

Τοιαῦται καὶ ἄλλαι ἀποθαρρυντικαὶ σκέψεις μὲ ἀπέτρεπον τῆς προθέσεως, ὅτε ἐπανειλημμέναι προτροπαὶ λογίων φίλων, μοὶ ἐπέταττον, ὡς εἰπεῖν, ν' ἀναλάβω μετὰ θάρρους τὸ νῆμα δι' ὃ ἀπεφάσισα νὰ μεταγλωττίσω πόνημά τι Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας, διότι πάντα, μικροῦ δεῖν, εἰς ξένους, ὡς μὴ ὥφελε, συνεγράφησαν διαλέκτους, ἕνεκα τῆς μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς παραχμαζούσης ἐκτονταετηρίδος ἐπιπολασάσης ἐπὶ τὴν Ἑσπρὴν Ἑλληνικὴν γλῆν δουλείας, ἵνα οὕτω καὶ οἱ μήπω δι' ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν προικισμένοι, φιλόαρχαιοι Ἕλληνες, λάβωσι καθαρὰν ιδέαν περὶ τῶν εὐχλεστέρων Ἑλληνικῶν Ἀρχαιοτήτων, αἵτινες, ἕνεκα τῶν συνεχῶν ἐθνικῶν περιπετειῶν, πολλοχοῦ τῆς Εὐρώπης διασπαρείσκει, κινδυνεύουσι διὰ τῆς ἀναιδεΐας τῶν τ' ἀλλότρια ἀνευρυθριάστως οἰκαιοποιουμένων, νὰ στερηθῶσι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐνδόξου Ἑλληνικοῦ ὀνόματος!

Ἐπὶ τούτῳ λοιπὸν τῷ σκοπῷ, πλείστα ὅσα Ἀρχαιολογικὰ συγγραμματα, ἐκδοθέντα, ἐρευνήσας, ἐν οὐδενὶ τούτων ἀνεῦρον τούτων τὴν ἐμβρίθειαν καὶ σπανίαν κρίσιν, ὅσην ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ περιφανοῦς

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΑΘΕΟΥΣ

Κερκυραίου φιλολόγου Ἀνδρέου τοῦ Μουστοξύδου Ἰταλιστὶ συγγραφέντι πονήματι, περὶ τῶν τεσσάρων ἐκείνων Ἑλληνικῶν ἵππων, τῶν ἐκ νέου κοσμοῦντων τῆς Ἑνετίας τὴν Μητρόπολιν «Ἅγιος Μάρκος».

Τῷ ὄντι, ἡ γλαφυρότης καὶ τὸ βάθος τοῦ Ἰταλοῦ λόγου, ἐν ᾧ, καὶ τοι Ἕλλην, ὁ Μουστοξύδης ἔγραψεν, ἔτι δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ὀρθόνοια καὶ ἐπιστημονικὴ ἀκρίβεια, δι' ὧν ἐνέδυσσε τὰς ἑαυτοῦ ιδέας, εὐγλώττως μαρτυροῦσι τὸ ἔξοχον τοῦ ἔργου ἔργου, πρὸς ὃ ἡ ἄλλη Εὐρώπη οὔτε ἐπαίνων ἀφειδῆς ἐγένετο, οὔτε ἐκδόσεων.

Διὰ τῆς ἐπιστολιμαίας ταύτης διατριβῆς, ἐν ἔτει 1816^ω συγγραφείσης ἐν Ἑνετίᾳ, ὁ Μουστοξύδης τρανῶς ἀποδεικνύει τὴν Ἑλληνικὴν καταγωγὴν τῶν ἵππων, πρὸς οὐκ ὀλίγας ἐξεμποληθείσας φληναφίας ὑπὸ τοσούτων ξένων Ἀρχαιολόγων ἀντιπαττόμενος, ὅπερ δι' ἀναντιρρήτων ἐπιχειρημάτων, τοσούτῳ ἐπιτυχῶς κατώρθωκεν ὥστε δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, οὐδὲ κεραίαν δύνανται τις νὰ προσθήσῃ πρὸς πλείονα διευκρίνησιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ γραφέντων.

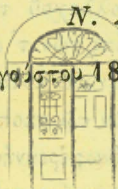
Μετάφρασις ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς τῆς διατριβῆς ταύτης ἐγένετο τῷ αὐτῷ τῆς τοῦ πρωτοτύπου ἐκδόσεως ἔτει, ὑπὸ τινος Γρηγορίου Ἀσάνη Ἕλληνος τὸ γένος ἄλλὰ παρκτηρήσας τὰς οὐκ ὀλίγας παρενοήσεις καὶ παραμορφώσεις, εἰς ἃς ὁ μεταφραστὴς ὑπέπεσε, σκοτεινὴν καθιστώσας καὶ δύσληπτον τὴν ἔννοιαν τοῦ Συγγραφέως, προεθέμην νὰ παράσχω, κατὰ τὸ ἐνόν μοι, τελειοτέρην καὶ Ἑλληνικωτέραν, πλουτίσας ταύτην διὰ τε τοῦ φιλολογικοῦ βίου τοῦ Συγγραφέως καὶ πολλῶν ἄλλων σημειώσεων.

Ὅθεν προσφέρων ταύτην Ὑμῖν, ἀφ' οὗ τοσούτῳ εὐμενοῦς δεξιώσεως ἡξιώσατε τὰ ἐν τῷ πρόσθεν ὑπ' ἐμοῦ φιλοπονηθέντα, τεκμήριον ὀλοτελοῦς ἀφουσίωσας, ἐλπίζω ὅτι θέλετε κρίνει ἐπισεικῶς περὶ ἐμοῦ.

Ἐρωσθε

N. Σ. Ζερβός.

Ἐγγραφον ἐν Κερκύρᾳ, τῇ 4 Αὐγούστου 1871.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

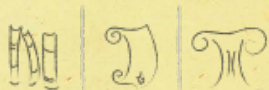
ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΒΙΟΥ

ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ.

«On doit des égards aux vivants
on ne doit aux morts que la vérité».
(Voltaire).

Οὐδείς μᾶλλον ἡμῶν συναισθάνεται ὅπως δυσχερές ἐστὶ τὸ συγγράψαι τὸν φιλολογικὸν βίον περιωνύμου ἀνδρὸς, καὶ τοιούτου μάλιστα, οἷος ὁ προκείμενος· ἀνὴρ, ὃς διὰ τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα αὐτοῦ προτερήματα ἐκρίθη ἐφάμιλλος τῶν μεγάλων αὐτοῦ συμπολιτῶν τῶν Θεοτοκῶν, τῶν Βουλγάρων, καὶ οὐ κατώτερος τῶν συγχρόνων αὐτοῦ Οἰκονόμου, Κοραΐ, Ἀσωπίου, Φιλητᾶ, Οἰκονομίδου, κ.τ.λ.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀναγκαῖόν ἐστι νὰ προτάξωμεν τῆς μεταφράσεως ταύτης, ἣν προτεπαθήσασμεν ὡς οἶόν τε ἐντελεστέραν νὰ καταστήσωμεν, πληροφορίας τινὰς περὶ τοῦ Συγγραφέως, θέλομεν ἐπιχειρήσει συντόμως νὰ ἐκθέσωμεν τὸν φιλολογικὸν αὐτοῦ βίον, ἐξισορῶντες ὅσα ὁ ἀνὴρ ἐξέδοτο κατὰ καιροὺς συγγράμματα, ἅτινα, ὡς ἀπὸ τινος καταγινόμενοι εἰς τὰς φιλολογικὰς μελέτας, ἅπαντα σχεδὸν ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ διεξέλθωμεν.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ

Ἀνέβηκε ὁ Μουσικογράφος ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ, ἐξ ἐπιφανῶν γένων, τῶν Πανουαρίου τῷ 1785.ω ἔτει. Μόλις τὸ δέκατον καὶ πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἄγων, μετέβη εἰς τὴν ὁμορον Ἴτα·

λίαν, ἥς ἐν τε τοῖς Γυμνασίοις, καὶ τοῖς Πανεπιστημίοις μετὰ θαυμασίας ἀγγινοίας καὶ ἐπιδόσεως διανύσας τῶν τε προκαταρκτικῶν καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν μελετῶν τὸ σάδιον, ἀνηγορεύθη νομοδιδάκτωρ τῷ 1805 ἔτει.

Ἡ περὶ τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν ἱστορίαν ἰδίως ἐπίδοσις αὐτοῦ, ἐπὶ τοσοῦτον εἴλκυσε τὴν προσοχὴν καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν τότε ἀκμαζόντων διασήμεων ἀνδρῶν, ὥστε δημοφώνως ὑπὸ τοῦ φιλολογικοῦ Συλλόγου τῆς Φλωρεντίας ἀνεδείχθη μέλος τῆς τε Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς Ἀκαδημίας.

Ἀλλ' ἐν ἰταλίᾳ διατρίβων ὁ ἑνδοξος οὗτος ἀνὴρ, ἑνθερμος τῶν πατρίων ζηλωτῆς, κατετρίχετο ὑπὸ τῶν ἀλγεῖνων περιπετειῶν τῆς Πατρίδος, ἐφ' ἧς τότε ἐπεπόλαζεν ἡ δουλεία καὶ ἡ ἀμάθεια, διὸ ἐπανακάμψας εἰς Κέρκυραν ἤρξατο νὰ διαχέῃ τὰς φωτοβόλους ἀκτῖνας τῆς πεφωτισμένης αὐτοῦ διανοίας, ἀφιλοκερδῶς διδάσκων τὴν νεολαίαν τὴν φιλολογίαν ἐν τῷ Λυκείῳ, ὅτε καὶ ἱστορικὰς τινὰς περὶ τῆς Πατρίδος αὐτοῦ εἰδήσεις, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: *Notizie per servire alla Storia Corcirese dai tempi eroici fino al secolo XII* ἐδημοσίευσεν. Τὸ δοκίμιον τοῦτο τοσαύτην ἐνεποίησε τὴν ἐντύπωσιν πρὸς ἅπαντας τοὺς ἐαυτοῦ συμπολίτας, ὥς μετ' οὐ πολὺ ἡ Γερουσία τῆς Ἰονίου Πολιτείας ἀνηγόρευσε τὸν ἄνδρα ἱστοριογράφον τῆς Ἑπτανήσου, πολλοὺς ἀποδοῦσα αὐτῷ ἐπαίνους διὰ τε τὸν περὶ τὰ πάτρια διάπυρον ζῆλον καὶ τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἰκανότητα. Ἀφ' οὗ δὲ αἱ Ἰόνιοι νῆσοι ὑπέκυψαν εἰς τὸ σκῆπτρον τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γαλλίας Ναπολέοντος Α'. ὁ Μουστοξύδης καὶ αὖθις εἰς ἰταλίαν κατέρχεται, ἐντεῦθεν δὲ εἰς Παρισίους καὶ ἐκ νέου εἰς Μεδιόλλαναν, ἔνθα τῷ 1812—1814 ἔτει ἐξέδωκε δύο τόμους τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ μελετῶν ὑπὸ τὸν τίτλον: «*Illustrazioni Corciresi*», πρὸς δὲ καὶ τὸν περὶ ἀντιδόσεως λόγον, μετ' ἄλλων, τοῦ ἰσωκράτους· περὶ τὸν χρόνον δὲ τούτων διωρίσθη ἐπίτιμον μέλος τῆς ἐν Παρισίοις Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας, ἥς προήδρευεν ὁ Ναπολέων, τῆς τοῦ Βερολίνου, τοῦ Μονάχου, τοῦ Ταυρίνου (Τουρίνου) καὶ τῆς ἐν Οὐίλνι· ἐπετράπη δ' αὐτῷ παρὰ τῆς ἰταλικῆς Κυβερνήσεως ἡ διερεύνησις τῆς μετὰξὺ Ἑνετίας καὶ τῆς ἄλλης Εὐρώπης ἀλληλογραφίας, ἐν ᾗ πλείστα ὅσα ἀνεῖρε πολῦτιμα κειμήλια

εἰς τε τὴν ἡμετέραν καὶ τὴν ἰταλικὴν φιλολογίαν καὶ ἱστορίαν ἀνήκοντα.

Ἐν ἔτει 1814 ἐπισκέψθη ἐν Παρισίοις τὸν συμπολίτην καὶ προσφιλέστατον αὐτῷ Κόμ. Ἰωάννην τὸν Καποδίστριαν, ἐπανελθὼν δ' εἰς ἰταλίαν ἐτιμήθη παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας διὰ τοῦ παρυσήμου τοῦ Ἀγίου Βλαδимиήρου, εἴτα περιῆλθε τὴν Γερμανίαν καὶ Σαξωνίαν, ἔνθα μετ' ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας ἀνεδίφισε τὴν πλουσίαν τοῦ Κόμ. Σχυλλεμβουργίου (κατ' ἄλλους Σουλεμβουργίου) βιβλιοθήκην, τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου δὲ, στρατηγὸς τυγχάνων κατὰ τὴν ἐπὶ ἑνετοκρατίας γενομένην ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίαν, ἡμίνατο γενναίως τὰ ἱστορικὰ τῆς Κερκύρας ὀχυρώματα καὶ οὕτως ὁ ἀνδρὶς πρὸς τιμὴν σώζεται νῦν (διότι τὸ πρῶτον ἔκειτο ἐντὸς τοῦ π. Φρουρίου) πρὸ τῆς πύλης τοῦ παλαιοῦ Φρουρίου, ἐξ ὧν πολλὰ καὶ πολῦτιμα ἔγγραφα ἐδυνήθη ν' ἀνεύρῃ, ἄλλοτε εἰς τ' Ἀρχεῖα τῆς Νήσου ταύτης ἀνήκοντα καὶ παραληφθέντα παρὰ τοῦ Σχυλλεμβουργίου κατὰ τὴν ἀξιοσημείωτον ἐποχὴν τῆς πολιορκίας ἐκείνης· τούτων ὁ Κερκυραῖος φιλόλογος ἔναι μὲν ὀλοκλήρως ἀντέγραψε, ἔναι δὲ περιληπτικῶς διεκράτησεν, ὅπως ἐν δέοντι καλῶνται τὰ ἱστορικὰ αὐτοῦ συγγράμματα.

Περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Πέτρος Stamovich ἀφιεροῖ τῷ Μουστοξύδῃ ποίημά τι ¹⁾, ὁ δὲ Ἰωάννης Λεοπάρεδης τὸ πόνημα αὐτοῦ

1) Dedicato de' versi del Canonico Pietro Stamovich. Venezia.

Al Nobile e Chiarissimo Signore Andrea Mustoxidi Corcirese, Cav. e di S. Vladimiro di Russia. Istoriografo delle Isole Ionie. Membro corrispondente del R. Istituto di Francia, e delle R. Accademie di Berlino, Monaco etc.

Ma voi egualmente amabile sacerdote delle Muse, che grave ministro di Pallade, voi cui scritti han meritato onori distinti della Repubblica letteraria e da un Monarca magnanimo, voi pur sapete di me che il buon gusto non ammetti mediocrità.

Questa riflessione giustificata ripugnanza, quando il desiderio di far conoscere la stima che per voi nutro, mi ha indotto a seguire le insinuazioni e dare alla luce alcuni dei miei versi che aveva destinati perpetuamente all'ignota. Così facendo, non ho avuto altra mira che formare una memoria se non perenne, almen sincera del vostro soggiorno a questa parte, della considerazione che vi deggio e dell'amicizia che vi professo.

ΙΑΚΩΒΟΣ ΜΟΥΣΤΟΞΥΔΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΑΠΕΘΥΡΙΟΥ

ἐπιγραφόμενον «Saggio sopra gli errori popolari degli antichi²⁾».

Ἀφ' οὗ περιηγήθη τὰς ἐπισημοτέρας πρωτευούσας τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης, καὶ ὡς ἀκάματος μέλισσα ὁ κλεινὸς τῶν Κερκυραίων γόνος συνήγαγε τὸ ἡμελημένον τῆς πατρίου σοφίας ἄνθος, ἐπελάβετο μοναδικοῦ καὶ λαμπροτάτου ἀρχαιολογικοῦ πονήματος, περὶ τῶν τεσσάρων ἐκείνων Ἑλληνικῶν ἵππων, τῶν ἐκ νέου κοσμοῦντων τῆς Ἑνετίας τὴν Μητρόπολιν: «Ὁ Ἅγιος Μάρκος».

Ἡ ἐπιστολιμαία αὕτη διατριβὴ ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν Ἀββᾶ Ἰάκωβον Μορέλλην³⁾ Σύμβουλον τῆς Αὐτοῦ Μ. τοῦ Βασιλέως τῆς Αὐ-

2) Dedicata di Giacomo Leopardi, del Saggio sopra gli errori popolari degli Antichi, (opera postuma) pubblicata nel volume quarto delle due opere in Firenze.

Al Chiarissimo A Mustoxidi. G. Leopardi.

Ἀρετῇ τε καὶ δόξῃ χαίρειν.

Io vo in estasi quando leggo gli scritti dei vostri cari Greci, e ardisco dirlo, non cedo che a voi nel vivo trasporto per quegli incontanti alberghi delle Muse, degnissime di essere dispreziate da chi non può conoscerli. Io non parlerò delle vostri lodi. Voi potreste rispondermi con Ulisse:

«Μὴ τ' ἄρ' με μάλ' αἶνεε, μὴ τέτι νεῖκεε»

«Εἰδόσε γὰρ τοι ταῦτα μετ' Ἀργείοις ἀγορεύεας».

Il dono che vi offro, è molto piccolo: non dirlo che sia reso grande del cuore con cui ve l'offro, poichè è piccolo dono anche il cuore di un uomo da nulla: ma solo che può renderlo grande il cuor vostro.

Se voi lo accetterete con benevolenza, sembrerà largo il donativo, e certo carissimo ne sarà il compesamento. Ὑγίαινε, ὥπως καὶ Θεῶ, καὶ σοι, καὶ Παιδείᾳ, καὶ δόξῃ, καὶ Ἑλλάδι, καὶ Πατρίδι, καὶ φίλοις αἰὲ διασώθῃς.

3) Ἰάκωβος Μορέλλης, εἷς τῶν διαπρεπεστέρων βιβλιοθηκῶν τῶν νεωτέρων χρόνων, ἐγεννήθη ἐν Ἑνετίᾳ τῇ 14 Ἀπριλίου 1743 ἐκ πτωχῶν γονέων, μὴ δυναθέντων νὰ δώσωσιν αὐτῷ τὴν ἀπαιτούμενην ἀνατροφὴν. Ἐνδοθεὶς τὸ ἐκκλησιαστικὸν σχῆμα ἀνεπλήρωσε τὴν ἑλλειψιν ταύτην διὰ τῆς ἰδιαίτερας μελέτης, ὥστε ἐν βραχεὶ ὑπερέβη κατὰ τὴν σοφίαν ἅπαντας τοὺς συγχρόνους Ἰταλοὺς· ἐξηκολούθησε τὰς ἐαυτοῦ σπουδὰς ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ζακιάνη, ἀλλ' ὀρεγόμενος ἀέτοτε εὐρυτέρας παιδείας διεῆλθε πᾶσας σχεδὸν τὰς ἄλλας τῆς πατρίδος του βιβλιοθήκας, ἐν τῇ ἐπετρέπη ἡ ἀναδίφησις. Τὸ ἀνεξάρτητον τοῦ χαρακτῆρος τὸν ἀπέτρεψε πολλῶν ἐποφελῶν προτάσεων· γενομένων αὐτῷ παρὰ τε τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἄλλων πλουσίων τῆς Ἑνετίας βιβλιολόγων, ἐξακολούθησας οὕτω βίον ἀπὸ τοῦ Ἀββᾶ. Συνήψε φιλικὴν μετὰ τοῦ Πατριτικοῦ Φορέστη, οὗ ἐκ τῆς πλουσίας χειρογράφων συλλογῆς ἐδημοσίευσεν κατάλογον ὑπὸ τὸν τίτλον:

στρίας, ἱππότην τοῦ Σιδηροῦ Στέμματος¹⁾, βασιλικὸν βιβλιοφύλακα κ.τ.λ., ἀφ' οὗ καὶ πρὶν τοῦ ἡμετέρου Μουστοξύδου, πολλοὶ περὶ τούτου σοφοὶ τῆς Εὐρώπης, διέλαβον, τοσοῦτον πεφωτισμένως, μετ' ἀμιμῆτου κρίσεως καὶ ἀδιαφιλονεικῆτως⁵⁾ ἐγράφη παρὰ τοῦ πατριάρχου τῶν ποτε καθ' ἡμᾶς φιλολόγων, ὥστ' ἐθαυμάσθη παρ' ὅλων τῶν σοφῶν τῆς ἐποχῆς. Τῆς διατριβῆς ταύτης, θεωρηθείσης ὑπὸ τῶν σοφῶν ὡς τὸ σπουδαιότερον τῶν πονημάτων τοῦ

«Biblioteca manuscritta del Bali T. G. Forsetti». Ἐγραψε πρὸς τούτους καὶ τὸ: «Dissertazione Storica intorno alla pubblica Libreria di S. Marco».

Τῇ 1776 ἐδημοσίευσεν κατάλογον τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Νόρνη περιεχομένων Ἑλλ. χειρογράφων, καὶ βραδύτερον ἕτερον κατάλογον τῶν ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ περιεχομένων Ἰταλικῶν χειρογράφων. Ἡ ὑπόληψις αὐτοῦ, ὡς βιβλιογράφου, πῦξσε γενομένου βιβλιοφύλακος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἁγίου Μάρκου, ὑπουργήματος ὑπερλαβῶν διετήρησε μέχρι θανάτου αὐτοῦ συμβάντος τῇ 5 Μαΐου 1819.

Τῇ 1793 ἀνεκάλυψε καὶ ἐδημοσίευσεν σημαντικὸν ἀπόσπασμα τοῦ 53 βιβλίου τοῦ Διόσκου Κασσίου.

Τὸ ἔργον ὑπερῷ εἰδείξε τὴν ἐκτεταμένην παιδείαν του καὶ τὴν κριτικὴν οξύτητα εἶνε τὸ: «Bibliotheca manuscritta Graeca et Latina», οὗ εἰς μόνος τόμος ἐξεδόθη.

Τὸ τελευταῖον αὐτοῦ πόνημα ὑπῆρξε: «Epistolae septem variae eruditionis». (Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ).

4) ὅτε ὁ Δουξ τοῦ Τορινίου Ἀζιζούλφος ἐνυμφεύθη τὴν Βασιλίδαν τῶν Λομβαρδῶν Θεοδωλίνδαν τοῦνεμα (891), αὕτη τῇ ἐδωρήσατο τὸ Στέμμα ἐκεῖνο ὅπερ ἐμελλε νὰ κατastῇ τοσοῦτον περίφημον εἰς πᾶ χρονικὰ τῆς ἱστορίας τῆς Ἰταλίας.

Τὸ Στέμμα τοῦτο συνίσταται ἐξ εὐρείας ταινίας πλάτους τεσσάρων περίπου δακτύλων, κεκοσμημένης ὑπὸ πολυτίμων λίθων, ἔχει δὲ σχῆμα ἀρχαίου διαδήματος, περιβαλλόμενον ἔνδοθεν ὑπὸ σιδηρᾶς ταινίας. Παραλείποντες ἐνταῦθα μυθῶν τινὰ περὶ τούτου ἀφήγησιν, λέγομεν μόνον ὅτι ἀπὸ τῆς βασιλείας τῆς Θεοδωλίνδας καὶ ἐπὶ τῆς Αὐστριακῆς κυριαρχίας τὸ Στέμμα τοῦτο διατρεῖτο πάντοτε ἐν τῷ θησαυρῷ Μόνζα. Ἐντεῦθεν τῇ 774 ἔτει Κάρολος ὁ Μέγας ἔλαβεν αὐτὸ ὑπὸ τοῦ Πάπα Ἀδριανοῦ τοῦ Α'. Τῇ 1482 ἔτει μετνήχθη εἰς Ρώμην διὰ τὴν στέψιν Φριδερίκου τοῦ Α'. καὶ κατὰ τὸ 1830 εἰς Βολωνίαν διὰ τὴν στέψιν Καρόλου τοῦ Ε'. Τῇ 26 Μαΐου τοῦ 1803 ἔτους, Ναπολέον ὁ Α'. συνήνασε μετὰ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Στέμματος. Τέλος κατὰ τὴν ἐπ' ἐσχάτων γενομένην εἰρήνην μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Αὐστρίας, παραχωρηθείσης τῇ Ἰταλίᾳ τῆς Ἑνετίας, τὸ Στέμμα τοῦτο ἐνεχειρίσθη ἐπισήμως τῷ Βίκτωρι Ἐμμανουὲλ ὑπὸ τοῦ Στρατηγοῦ Μεναδρέα.

Ἡ ἐκ τούτου μετὰ τοῦ καὶ ὁ διάσημος ἱστοριογράφος Φριδερίκος ὁ Hurter ἐν βίῃ Πάπα Ἰακώβου Μορέλλης καὶ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ, διὰ τῶν δε: Andrea Mustoxidi Greco di Corridonia, proveduto in modo incontrastabile l'origine Greca di questi cavalli nello scritto: «Sui quattro cavalli della Basilica di S. Marco in Venezia (T. 1. Not. 499. p. 310).

Μουστοξίδου⁶⁾ διά τε τὴν ὀρθόνοιαν καὶ τὴν ὀξεῖαν κρίσιν μεθ' ὧν ἐγράφη, ἐπιχειροῦμεν ἡμεῖς τὴν εἰς τὴν πάτριον φωνὴν μεθερμηνεύσιν, αὕτη δὲ, οἱ βίοι Ἀνακρέοντος⁷⁾ καὶ Αἰσχύλου καὶ τινὰ ἄλ-

6) Dell' Abate Giuseppe Maria Pajati. Venezia.

... , e la lettera del Mustoxidi sui quattro cavalli, che mi è andata a sangue

7) Ὁ ἀπαράμιλλος οὗτος βίος τοῦ Ἀνακρέοντος ἐγράφη πρὸ 49 περίπου ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Πρυτάνεως τῶν παρ' ἡμῖν φιλολόγων, Ἀνδρέου τοῦ Μουστοξίδου, ὅστις ἀπὸ νεαρᾶς ἔτι ἡλικίας πᾶσαν καταβάλλων σπουδὴν ὑπὲρ τῆς εὐλείας τοῦ Ἑλληνικῷ ὀνόματος, καὶ τὸ ἡμέτερον γένος ἐτίμησε, καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν φιλολογίαν τῶν Ἰταλῶν ἐπλούτισε διὰ πολυειδῶν καὶ ἀξιολόγων ἔργων, ἐν οἷς θέσιν οὐκ εὐκαταφρόνητον κατέχουσιν αἱ ἐν τῷ Ἑλληνομνήμονι καὶ ἀλλαχοῦ βιογραφίαι.

Τὸ μικρὸν ἀλλὰ σοφώτατον τοῦτο πόνημα τοῦ ἡμετέρου συμπολίτου, ἄγνωστον ἦδη τοῖς πλείστοις τῶν καθ' ἡμᾶς Ἑλλήνων φιλολόγων, ἐνεκεν βεβαίως καὶ τῆς σπάνειας, εἰς ἣν ὡσεπιτοπολὺ περιπίπτουσι τὰ τοιαῦτα σπουδαῖα συγγράμματα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν περὶ τὴν Ἰταλικὴν ἀμεριμνησίαν τῆς παρουσίας γενεᾶς, ἀναγκαῖον ἐνομίσαμεν νὰ μεταφράσωμεν, λέγει ὁ Κοριναῖος, ἵνα καὶ ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν δεόντως ἐκτιμηθῇ ἔργον πρὸς ὃ οἱ Ἰταλοὶ οὕτε ἐπαίνων ἀφειδίει ἐγένοντο, οὕτε ἐκδόσαν. Καὶ παραλείπομεν μὲν χάριν βραχυλογίας τῶν τε ἐπικειμένων τούτων ἐκδόσεων τὴν ἀκριβοῦς καὶ τῶν ἐπαίνων τὴν ἀντιγραφὴν, ὧν εἰς καὶ ὁ τοῦ Τομαζαίου ἀναγκαῖον ὅμως νὰ παραλείψωμεν ἐνταῦθα τὴν ἐπικρίσιν ἀνδρὸς λογίου καὶ ἐνθέρμου ζηλωτοῦ τῆς πατρίδος δόξης.

Ὁ Καθηγ. Αἰμίλιος Τυπάλδος, ὁ Κεφαλλὴν, ἐν τινι σημειώσει τῆς πρὸς τὸν Μουστοξίδην ἀφιερωθεῖσης Ἰταλικῆς μεταγλωττίσεως τοῦ Σχοιλίου (Istoria della Letteratura Greca. T. II. L. I. p. 217), συμπληρῶν τὰ ὑπὸ τοῦ Πρώτου φιλολόγου λεγόμενα περὶ τοῦ Ἀνακρέοντος, ὥδε πως ἀποφαίνεται καὶ περὶ τῆς ἀνὰ χεῖρας βιβλιοθήκης.

«Ὁ Ἀθηναῖος, λέγει Σκαμιάων ὁ Ποντικός, ἐγραψε τὸν βίον τοῦ Ἀνακρέοντος, εἴτε ὑπὸ τοῦ χρόνου ἀρπαγέντος, ἢ ὑπὸ τῆς λήθης καὶ τοῦ κοινοῦ τοῦ βιβλιοθήκης, τινὸς καλυπτομένου. Ἡ ἀπόλεια ὅμως αὕτη, εἰ καὶ βαρυτάτη, ἦττον ἐπισινητὴ καθίσταται μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μουστοξίδου συγγραφεῖσαν βιβλιογραφίαν.

Πολλοὶ τῶν νεωτέρων, ὧν τὰ ὀνόματα παρατρέχοντες ἀναφέρομεν τὸν Λογιόπετρον καὶ τὸν Δασίερην, τοσοῦτον περὶ τοῦ Ἀνακρέοντος ἡσχολήθησαν ὥστε οὐδὲν κατὰ τὸ φαινόμενον περιπλέον ἐλείπετο. Ἀλλ' ἐλθὼν εἰς τὸ μέσον ὁ Μουστοξίδης, καὶ ὑπὸ τῆς ἀγχινοίας αὐτοῦ καὶ τῆς πολυμαθείας καθοδηγούμενος, κατέδειξεν εἰς ἀὐτέπειτα πολλοὶ δὲ ἀτοπήματα οἱ πρὸ αὐτοῦ καὶ εὐφραστάτας μὲν παρατηρήσεις ἐπ' ἐνεργεῖν εἰς τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα κεφάλαια τοῦ βίου τοῦ Ἀνακρέοντος, τὰ δ' ἐπιχειρήματά του ἐνέσχυσε τῇ αὐθεντίᾳ τῶν διασημοτέρων συγγραφέων μετὰ σαφῆς δὲ περισκρίψεως ἐκλέξας παντ' ὅσα περὶ τοῦ μελωδοῦ τούτου ἐγράφησαν, ἐχώρισεν τὴν ἀληθεῖαν ἀπὸ τοῦ ψεύδους, προσέθηκεν ὅ,τι ἄλλοι παρέλειπον, καὶ ἐκάλυπεν ἐνέχυρ τὴν ἀλήθειαν τοῦ δι' ἐλευθέρων παρεκβάσεων πρὸς πλείονα ἀείποτε τοῦ ἀντικειμένου διαφώτισιν, οὐδ' ἐπιλήσιμον ἐγένετο τοῦ ἀποκαλύψαι ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ τὴν πρὸς τὴν Πατρίδα εὐσεβεῖάν του,

λα δοκίμια ἐδημοσιεύθησαν ἐν Μεδιολλάνοις τῷ 1821 ἔτει, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: Prose varie del Cavaliere A. Mustoxidi con aggiunte d' alcuni versi».

Περὶ τὸν χρόνον τοῦτον ἀφιεροῖ αὐτῷ ὁ Β. Σοντσίνης ἰδίαν μετάρρασιν τῶν κατὰ Πύλλον καὶ Βιργινίαν⁸⁾.

Μικρὸν ὕστερον ἐδημοσίευσεν σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον «Exposé des faits qui ont précédé et suivi la cession de Parga», καὶ περιέχον τὰς ἀξιοδακρύτους σκηνὰς τῆς διαδραματισθείσης ἐκείνης πόλεως· περὶ τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην ἔλαθε παρὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀγγλίας τὸ παράσημον τοῦ τάγματος τῶν Ἀγίων Μιχαὴλ καὶ Γεωργίου.

Διατρίβων ὁ Μουστοξίδης ἐν τῷ Λομβαρδοβενετικῷ Βασιλείῳ μετήνεγκεν εἰς τὴν Ἰταλικὴν τὸ πόνημα τοῦ Ἑλλήνος Ἱστορικοῦ Ἡρόδοτου⁹⁾, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθη νὰ περαιώσῃ τὸ ἔργον, ἀφεί-

«pro qua, λέγει ὁ Τούλλιος, quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus?»

Τί δ' εἶπομεν περὶ τοῦ ὕψους, δι' οὗ ὁ Μουστοξίδης ἐνέδυσεν τὰς ἰδέας του; Φαίνεται ὅτι αἱ Χάριτες, ἐξορίσται ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀπὸ τῆς Ἑλλεν. Χώρας, ἐκάθισαν ἐπὶ τοῦ καλῆμου τοῦ Συγγραφέως τούτου, ὅστις, εἰ καὶ ξένος, εἰς τὸ ὀραϊστάτον τῶν Ἰταλῶν ἰδίωμα, οὐκ ἤττον ἐγραψεν Ἰταλικώτατα.

8) Dedicata di Virginio Soncini della sua traduzione di Paolo e Virginia.

Al Cav. A. Mustoxidi. Milano.

Ὁ Βιργίνιος Σοντσίνης μεταφράσας εἰς τὴν Ἰταλικὴν τὸ ὑπὸ τοῦ Bernardin de Saint-Pierre συντεθὲν ἔργον μυθιστόρημα, περὶ τῶν κατὰ Πάλλον καὶ Βιργινίαν συμβάντων, ἀφιεροῖ τὴν μετάρρασιν τῷ Α. Μουστοξίδῃ, ὥδε πως λέγων:

Io concludi che un tal romanzo non poteva essere raccomandato a niuno più convenevolmente che a voi, giacché in nessuna persona io vidi mai tanta semplicità di costumi, tanta non curanza delle ricchezze e del pasto e tanto amor di Patria, quanto ne veggio in voi, onde mi sarà dolce sempre ed onorevole di dirvi. Vostro etc.

9) Dal tomo X. Viaggio di Anacarsio. Traduzione Italiana. Verona.

Veggasi l' Erodoto ed illustrato dal Cav. e Andrea Mustoxidi Corcirese (T. I. p. 231), traduzione sommamente pregiata per l' esatta interpretazione del testo e per le dottissime ed utilissime note. Ci duole di non poter farne qui che un breve cenno, chè troppo lungo sarebbe l' annoverare i meriti dell' Autore e recarsi a un' analisi per questa e per altre più sue eccellenti opere, ed a un' analisi, non che alla sua nazione per la profonda dottura e finissima critica o per le eminenti virtù morali che lo distinguono.

μετὰ θάνατον ἀνεκδότους τὰς εἰς τὸ 9.ον βιβλίον ὑπαγομένας σημειώσεις, καὶ τὰς δύο χρονολογικὰς τοῦ Συγγραφέως διατριβάς.

Ἀλλ' ἤδη ἐλευθερίας ἡμέραι ἀνέτελλον ἐπὶ τῆς ταλαίνης Ἑλλάδος, ἐκρηγαίσης τῆς ἡρωϊκωτάτης τοῦ 1821 ἐπαναστάσεως, ἣν ὁ Μουστοξύδης, ὡσεὶ μελίφθογγος ἀηδὼν, ὑπὸ τοῦ διακλασθέντος τῆς Πατρίδος φλεγόμενος ἔρωτος, ἐξύμνει δι' ὠραίων ἰταλικῶν στίχων ¹⁰⁾, πληροφορῶν συνάμα τὴν κραταιὰν Εὐρώπην περὶ τῶν κατὰ θάλασσαν κυρίως ἡρωισμῶν τῶν ἡμετέρων, διὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδόμενου Γαλλιστὶ περιοδικοῦ συγγράμματος «*Précis des opérations de la flotte Greque durant la révolution de 1821—1822.*»

Περὶ τὸν χρόνον τοῦτον Σ. ὁ Πατρετίνης, Κερκυραῖος τὴν Πατρίδα, ἀφιερῶν αὐτῷ ἰδίαν μετὰφρασιν τοῦ ὑπὸ Ἰουλιανοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος συγγραφέντος συγγράμματος ¹¹⁾.

10) Περὶ τῶν στίχων τούτων τὸ ἐν Ἰταλίᾳ ἐκδιδόμενον περιοδικὸν σύγγραμμα «*Mémoires*» ἰδοὺ πῶς κρίνει:

Per le stesse nozze Arechinto, oltre Monti, altro favorito delle Muse, concittadino d' Omero e di Anacreonte, dettò bellissimi versi, co' quali egualmente ei piace d' ornare queste pagine. Sembrano essi ispirati più ancora dal cuore, che dal ingegno; e mentre è pur lieto e festivo il canto ma dolce melancolia spira da quei versi, per cui l' anima si sente soavemente commossa. Il santo amore di Patria, la rimembranza delle passati e delle presenti sue sventure, l' affetto filiale espresso coll' accento della passione sono questi gl' incanti, dei quali seppe giovare il Cv. A. Mustoxidi onde tessere il suo poema.

Saranno quei componimenti tenuti sempre in pregio, quai bellissimi fiori dell' Italiano Parnasso, e seguiranno durevolmente l' epoca di due illustri Imenei.

11) Opere scelte di Giuliano Imperatore, per la prima volta dal Greco volgarizzate da S. Petrellini Corcirese. Milano 1822.

Σπυρίδων ὁ Πατρετίνης Κερκυραῖος, μετὰφράσας ἐν Μελιολλάνοις τὸ ὑπὸ Ἰουλιανοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος γραφὲν πόνημα, ἐπιθυμῶν ν' ἀνεύρη τινὰ ὥπως καθοδηγήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἀκρίθειαν τῆς μετὰφράσεως, πρὸς τοῦτο παρίσταται αὐτῷ ὁ Μουστοξύδης, περὶ οὗ ἐν προοίμῳ, οὕτω ἀποκρίνεται:

Cercai per ciò, con salutar diffidenza delle mie forze, un giudice ne' miei dubbi, e fu in me verecondia non ricercarlo che nella mia Patria medesima. Questo giudice, dotto non meno che cortese, io l' ebbi nel mio illustre amico, e concittadino il Sig. Cav. Andrea Mustoxidi. È egli, e si meritamente celebre, e così da tutti tenuto a buon diritto come un nazionale

Ἐγραψε πρὸς τοὺς ἄλλοις διὰ τὴν συλλογὴν τῶν Ἑλλήνων ἱστορικῶν τοῦ Σονζονίου παράρτημά τι εἰς τὴν ἱστορίαν Ἡρακλείου τοῦ Ποντικοῦ, βραδύτερον δὲ διὰ ἡρωϊκοῦ ποιήματος τὸν βίον τοῦ Αἰσώπου ¹²⁾ καὶ τινὰς ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης παρατηρήσεις ἐν τῇ τῆς Φλωρεντίας Ἀνθολογίᾳ.

Ἀλλ' ἄρά γε, μήπως καὶ αὐτοὶ οἱ πεπαιδευμένοι Ἴταλοι μεθ' ὧν ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη διητᾶτο ἐν τε τοῖς Πανεπιστημίοις καὶ ταῖς Ἀκαδημίαις, δὲν ἀναφέρουσι τι περὶ Μουστοξύδου; Ἐκτὸς τῶν μνησθέντων καὶ ὁ Ἰωσήφ Cecchio διαλαμβάνων περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Μόντη γενομένης μετὰφράσεως τῶν ποιημάτων τοῦ Ὁμήρου, ἀποδίδει τῷ Μουστοξύδῃ σχεδὸν τὴν ἀρίστην τοῦ ἔργου ἔκδοσιν ¹³⁾· καὶ ἀλλαχοῦ αὐτὸς ὁ Μόντης μεγάλως τὸν Μουστοξύδην ἐπαινεῖ διὰ τὴν ἐρμηνείαν ἣν τῷ δίδει διαφορῶν λέξεων ¹⁴⁾.

ornamento de' Greci che la modestia che ci proibisce la jatanza delle cose proprie, obbliga me ora a solamente accenarlo.

Καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτός.

Tuttavia il mio illustre amico Cav. A. Mustoxidi mi fa osservare che questa è una frase Omerica che va conservarla, ed io mi pregio di consentire al suo avviso.

12) Τὸν Αἰσώπειον τοῦτον βίον μετένεγκεν εἰς τὴν ἡμετέραν καθομιλημένην ἰωάννης ὁ Βερθετζιώτης Κερκυραῖος, περὶ οὗ ὧδέ πως γράφει ὁ Ταργεσταῖος Παρατηρητής. Οἰκιστὴς Τριεστίνου. Μαρτίου, 4 Ἀγ. 1837.

Βιογραφία. Vita di Esopo scritta da A. Mustoxidi e volgarizzata in Greco da Giovanni Verviziotti Corcirese.

... , se l' egregio e valentissimo Sig. G. Verviziotti Corcirese non concepiva il nobile divisamento di dare elegantemente tradotto nella Greca lingua un lavoro in cui con parca, ma pellegrina scelta di erudizione sta raccolto quanto di più certificato abbiamo intorno ad Esopo dai vari scrittori del tempo antico.

13) Giuseppe Cecchio. Vita di Ugo Foscolo Lugano.

Διαλαμβάνων περὶ τῆς παρὰ τοῦ ἐξόχου Ἰταλοῦ Μόντη γενομένης τῶν τοῦ Ὁμήρου ποιημάτων μετὰφράσεως, ἥτις καὶ ἡ καλλίστη τυγχάνει, καθ' ἡμᾶς, ἀπασέων. ὧδέ πως ὁ

Monti quando continuò a tradurre Omero poco o nulla sapeva di Greco, e se non fossero le tante traduzioni Latine e Francesi che abbiamo, e l' ajuto che ricevetti da Mustoxidi.

14) Satire di A. Persio Flacco. Traduzione di V. Monti.

Ὁ Βικέντιος Μόντης, εἰς τῶν προσφιλεστέρων τοῦ Α. Μουστοξύδου καὶ ἐπιστημοτέρων

Ἐν ἔτει 1829 προσκληθεὶς παρὰ τοῦ ἀοιδίμου Κυβερνήτου Κόμ. Γ. Καποδιστρίου, μετέβη εἰς τὴν ἀπελευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα, ἔνθα ἀνέλαβε τὴν διοργάνωσιν τῶν ἐν Αἰγίνῃ δημοσίων ἐκπαιδευτηρίων, πρὸς δὲ καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος «Ἡ Αἰγίναϊα», καὶ τῆς ἐφημερίδος «Ὁ Ἕλλην. Ταχυδρόμος».

Ἀλλ' ἡ ἀποτρόπαιος τοῦ Κυβερνήτου δολοφονία ἠνάγκασε ἐκόντα ἅκοντα τὸν Μουστοξύδην ν' ἀπέλθῃ τῆς Ἑλλάδος, καὶ δὴ καὶ μετὰ πολυχρόνιον ἀπουσίαν ἐπανέκαμψεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς οἰκείας Πατρίδος, τότε ὑπὸ τὴν Ἀγγλικὴν προστασίαν διατελούσης.

Ἐλθὼν εἰς Κέρκυραν ἡσπάσθη ἐφ' ἱκανὰ ἔτη τὸν πολιτικὸν βίον, διαπρέψας ἀείποτε ὡς ἀνὴρ ἀκρου πατριωτισμοῦ καὶ πολιτικῆς ἱκανότητος, καὶ ἀναβὰς εἰς τὰ ὑψηλότερα τοῦ Κράτους ὑπουργήματα.

Διελθὼν καὶ τὸν βραχὺν τοῦτον πολιτικὸν βίον, ἐδόθη καὶ αὖθις εἰς τοὺς φιλολογικoὺς ἀγῶνας, ἐκδοὺς σὺν τοῖς ἄλλοις κατὰ τὰ ἔτη 1843—47 τὸν πολύτιμον Ἑλληνομνήμονα, ἐν ᾧ κατεχώριζε πολλοὺς θησαυροὺς τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, πρὶν δὲ τούτου ἔλαβε παρὰ τοῦ Ὁθωνος Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος τὸ χρυσοῦν τοῦ Σωτήρος παράσημον.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ 1845 ἔτους ἐπὶ τῶν εὐκλεῶν ἡμερῶν τοῦ ἐν Ἐπτανήσῳ Ἀρμοστεύοντος Σείτωνος ἀνηγορεύθη ἐκ δευτέρου ἱστοριογράφος ἐπίσημος τῆς Ἰονίου Πολιτείας, ἔκτοτε δὲ κατεγίνετο εἰς τὴν συλλογὴν τῶν τιμαλφῶν κειμηλίων τῆς Ἱστορίας τῆς Κερκύρας, ὡς χειρογράφων, ἐπιγραφῶν, νομισμάτων¹⁵⁾ καὶ ἄλλων ἀρχαιολογικῶν ἐγγράφων, ἐν διαφόροις τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης Ἀρχείοις, καὶ

συμμαθητῶν, ἐτοιμολογῶν ἢ μᾶλλον ἐρμηνεύων τὴν λατ. λέξιν experts διὰ τῆς Ἑλλ. δέσμενος, ἀποδίδει τοῦτο τῷ Μουστοξύδῃ, τὰδε λέγων:

Questo ingegnoso sospetto non è mio, ma di uno fra molti e bravi studenti dell' Università di Pavia, il giovine A. Mustoxidi Corcirese, ch'io son solito di chiamare il mio Plutarco, perchè sin d'ora, questa nascente speranza de' buoni studi sa un po' di tutto, e il sa bene.

15) Ἡ πρώτη σύστασις Ε.Θ.Ν. Νομισματολ. συλλογῆς χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1829. Τὰ συλλεγθέντα τότε νομίσματα ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πολυμαθοῦς Α. Μουστοξύδου, δυστυχῶς ὅμως ἀγνοεῖται ὅπως καὶ ὅποια ἀρχαῖα νομίσματα συλλέξας, ἄχρησεν ὁ σφοδρὸς οὗτος ἀνὴρ.

ἰδίᾳ ἐν τοῖς τῆς Νεαπόλεως¹⁶⁾ καὶ Ἐνετίας ὑπαρχόντων, καὶ εἰς τὴν ἐκθεσιν αὐτῶν ἐν ἰδιαίτερῳ συγγράμματι ὅπερ ἤρχισεν ἀλλὰ δυστυχῶς κατέλιπεν ἡμιτελές, μόνον ἐκ πεντήκοντα περίπου τυπογραφικῶν φύλλων συγκείμενον, καὶ τιμώμενον ἀντὶ τῆς εὐτελοῦς τιμῆς Δραχμῶν 3.ῶν.

Περὶ τὴν δύσιν τοῦ βίου ὁ Μουστοξύδης ἀναδείκνυται τὸ τελευταῖον, Ἀρχὼν τῆς ἐν Ἐπτανήσῳ Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

Τέλος ἐτελεύτησε τὸ ζῆν ἐν Κερκύρᾳ τῇ 17.ῃ Ἰουλίου 1860¹⁷⁾,

16) Τὰ Ἀρχεῖα ταῦτα τῆς Νεαπόλεως περιεῖχον πλεῖστα ἄλλα χειρόγραφα εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Κερκύρας ἀνήκοντα, ἐξ ὧν πολλὰ ν' ἀντιγράψῃ ἡ δύνατο ὁ Α. Μουστοξύδης, εἰ ἡ ἀκαδίφησις αὐτῶν ἦτο τοῖς πᾶσι περὶ τὴν Ἀρχαιολογίαν ἀσχολουμένοις προσίτη, ἀλλὰ πρὸς βλάβην ἡμῶν πάντα τὰ τῆς τῶν Ἀνδραγαθῶν ἐποχῆς ἔγγραφα ἦσαν ἐπὶ τοῦ πρώην Βασιλέως τῆς Νεαπόλεως ἔγκλειστα, καὶ πρὸς οὐδένα οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπετο ἡ ἀναδίφησις αὐτῶν, ὥστε πολλὰ σπουδαῖα τῶν χρόνων ἐκείνων γεγνηότα ἐμείναν πάντῃ ἀγνωστα καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ΚΚ. Μουστοξύδην καὶ Λούντσον.

Ἀλλ' ἅμα ἰλευθερίας ἡμέραι ἀνέτειλον ἐπὶ τῆς ταλαίνης Ἰταλίας, καὶ ἀκώλυτον εὗρον τῶν Ἀρχείων τὴν εἰσδὸν εἰ φιλόστορες, ἀμέσως μετέβη ἐκ Γερμανίας εἰς Νεάπολιν, ἀναλαμβάνει τῆς Πρωσικῆς Κυβερνήσεως, πρὸς εξέτασιν ὧν ἐλέγουμεν ἐγγράφων, ἀνὴρ εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἐμπειρὸς περὶ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν καὶ ἐρμηνείαν, γνωστὸς εἰς τὸν Φιλολογικὸν κόσμον, ἔνεκεν πλείστου λόγου ἀξίων πονημάτων τὴν ἐν Ἑλλάδι Φραγγοκρατίαν διαλαμβανόντων καὶ εἰς διαφόρους γλώσσας μετανεχθέντων, ὁ Καθ. Κίρολος Χοφί δὲ νῦν συντάσσει ἐν Γερμανίᾳ πλήρη περὶ τῆς ἐν Κερκύρᾳ τῶν Ἀνδραγαθῶν δυναστείας πραγματείαν (τῇ βοηθεῖα ἐνὸς τῶν μᾶλλον διακεκριμένων νεωτέρων Κερκυραίων φιλόλογων) δι' ἧς μέλλει νέον φῶς καὶ ἐπιχύση ἐπὶ σκοτεινοτάτης τῆς ἡμετέρας ἱστορίας περιόδου.

17) Κατὰ προγενεστέραν ἐποχὴν ἄλλος τις Ἀνδρέας Μουστοξύδης εἶχε τελευτήσῃ τὸν βίον, πλείστοι δὲ ὑπέλαβον ὅτι οὗτος ἦτο ὁ ἡμέτερος, ἐν οἷς καὶ ὁ συντάκτης τῆς ἐν Ἀθήναις ἐκδομένης ἐφημερίδος «Ἡλῖος» δὲ, πληροφορηθεὶς μικρὸν ὕστερον ὅτι ὁ Κερκυραῖος ἱστοριογράφος ζῇ, ὥδε πως γράφει περὶ αὐτοῦ:

Ἐν Ἀθήναις «Ἡλῖος».

Εὐχαρίστως ἐμάθομεν ὅτι ὁ Ἀνδρέας Μουστοξύδης φιλόλογος ἀρίστος καὶ συγγραφεὺς πολλῶν βιβλίων ζῇ, ἄλλος δὲ τις Α. Μουστοξύδης ἐτελεύτησε.

Εἰς τὸν Ἀνδ. Μουστοξύδην, κλέος ὄντα οὐ μόνον τῆς Ἐπτανήσου ἀλλὰ καὶ τῆς Ἑλλάδος, ὀφείλει ἡ Ἑλλάς καὶ τιμὴν καὶ περίθλασιν. Ὁ πολυμαθέστατος Α. Μουστοξύδης ὑπῆρξεν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς δουλείας μετὰ τ.ῷ Ἀδαμαντίῳ Κοραῖ ἡ ἀγῆλα λουσα τὸ ἔαρ τῆς Ἑλληνικῆς παλληγενείας. Προτρέπομεν τὸν Ἱπουργὸν τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως νὰ ἐπισημάνῃ τὰ κατὰ τὸν Α. Μουστοξύδην, καὶ τὸν σεβάσμιον γέροντα

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΝ
ΔΗΜΟΣΙΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΝ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ

ἡ δὲ Μουστοξύδης ἐπιθυμῇ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Ἑλλὶς προσκαλεσάτω τὸν ἄνδρα. Τὸ Πανεπιστήμιον ἔξει τὸν ἀληθῆ Πρύτανιν ἐν τῇ Σχολῇ τῆς φιλολογικῆς. Ἡ Ἑλλάς πρέπει νὰ γίνῃ τῶν ἀπανταχοῦ σοφῶν Ἑλλήνων τὸ καταγώνιον.

ἐν μέσῳ γενικοῦ καὶ ἀπαρμυθήτου πένθους, καταλιπὼν προσφιλέστατον μονογενῆ υἱὸν Μιχαὴλ τοῦνομα, προικισμένον δι' οὐκ ὀλίγων προτερημάτων καὶ μαθητεύσαντα ἤδη λίαν εὐδοκίμως ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ, παρέχοντα δὲ τὴν χρηστὴν ἐλπίδα, ὅτι θέλει δευχθῆ ἄξιος τοῦ κλέους τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, συμπληρῶν καὶ ἐκδίδων ὅσα τῷ ἐγκατέλιπεν ἀτελῇ ἀνεκτίμητα κειμήλια, ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς Πατρίδος.

Ἐπὶ τοῦ νεκροῦ αὐτοῦ ὁ Πέτρος Βράϊλας Ἀρμένης, ἕτερος ἀγλαῆς βλαστός τῆς Ἑλληνικῆς χώρας, ἀπήγγειλε, ἐντολῇ τῆς Κυβερνήσεως, περιεκτικώτατον καὶ κατανυκτικώτατον ἐπικήδιον.

Τοιοῦτος ἐν περιλήψει, ὃ φίλε ἀναγνώσα, ὁ φιλογολικός βίος τοῦ ἡμετέρου περιφανοῦς συμπολίτου Ἀνδρέου τοῦ Μουστοξύδου, ὃς πολλοὺς μὲν μετ' αὐτὸν εἶχεν, οὐδένα δὲ πρὸ αὐτοῦ· κατὰ τὸν σοφὸν Βράϊλαν.

N. S. Z.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ ΑΒΒΑ

ΙΑΚΩΒΟΝ ΜΟΡΕΛΛΗΝ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΝ ΤΗΣ Α. Μ.

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ

ΠΗΠΟΤΗΝ ΤΟΥ ΣΙΑΗΡΟΥ ΣΤΕΜΜΑΤΟΣ

ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΕΝ ΕΝΕΤΙΑ ΒΙΒΛΙΟΦΥΛΑΚΑ

ΚΤΛ. ΚΤΛ. ΚΤΛ.

Προσφιλέστατε καὶ ἀξιότιμε Κύριε.

Περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν τεσσάρων ἱππῶν τῶν ἐκ νέου τὴν κυρίαν πύλιν κοσμοῦντων τοῦ ἐν Ἐνέτιᾳ περιλάμπρου Ναοῦ, «Ὁ Ἅγιος Μάρκος», πολλὰ μὲν μετὰ τὰ ὑπὸ τῶν πάλαι ῥηθέντων καὶ ἐναγχοῦς ἐπανελήφθησαν, ἀλλ' οὐδὲν ἦττον οὐπω τὸ ἀντικείμενον προσηκόντως διεφωτίσθη, ὥστε ἔωλος ὅλως καὶ περιττὴ ν' ἀποβαίνει πᾶσα περαιτέρω περὶ τούτου διάλεξις. Ὅθεν δὲν διατάζω καὶ νὰ ἐκθέσω τινὰς περὶ τούτου δοξασίας μου, ἃς περ ἀφιερῶ ἱμῖν, τῷ ἀξιοτίμῳ καὶ ἀκραίφνῳ τῶν Μουσῶν θεράποντι, σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης τεκμήριον.

Πρὸ τριῶν ἑκατονταετηρίδων ἤδη ὁμολογεῖται ὑπὸ τινων μὲν, ὡς πιθανὴ εἰκασία, ὑπὸ τινων δὲ, ὡς ἀλήθεια ἀναμφίλογος, ὅτι οἱ περὶ ὧν πρόκειται ἱπποὶ ἐτοποθετήθησαν πρῶτον ἐπὶ τῆς ἐν Ῥώμῃ τῷ Νέωνι ἰδρυθείσης ἀψίδος, δι' ἣν κατὰ τοῦ Τηριδάτου, τῆς Ἀρμενίας Πηγαμόνος, ἦρατο νίκην, καὶ ὅτι παρὰ Κωνσταντίνου μετηνεχθέντες εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν ὁμώνυμον πόλιν. Τεκμαίρονται δὲ τοῦτο ἐκ νομισμμάτων τινῶν, ἅτινα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΥΛΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΕΙΣΕΙΣΙΝ

Αὐτοκράτορος τούτου κοπέντα, φέρουσιν ἐντετυπωμένην θριαμβευτικήν ἀψίδα μεθ' ἵππων, ἐν τῷ αὐτῷ βήματι καὶ τῇ στάσει, ἐν ᾗ καὶ οἱ ἡμέτεροι οὔτοι.

Ἀλλὰ πρῶτον, πόθεν δῆλον ὅτι οἱ ἐπὶ τοῦ νομίσματος εἰκονισμένοι τέσσαρες ἵπποι ἦσαν ἐξ ὀρειχάλκου; Τί τὸ ἐπέχον ἡμᾶς νὰ εἴπωμεν μετὰ τοῦ Ἑλλήνος ἐπιγραμματοποιοῦ ὅτι καὶ ἄρμα καὶ ἡνίοχος καὶ ἵπποι καὶ ζυγὸς καὶ ἡνίαί καὶ μᾶστιξ καὶ ἡ ἐπ' αὐτοῦ νίκη ἦσαν ἐξ ἐναντίας ἐκ μαρμάρου; εἴτα τὸ βῆμα καὶ ἡ στάσις τῶν ἵππων τοσοῦτον ἄρα ἐξοχοί εἰσιν, ὥστε ἀδύνατος ν' ἀποβαίνει ἡ παράστασις αὐτῶν παρὰ πλείονων τεχνητῶν, ἐπιμελῶν τῆς φύσεως μιμητῶν; Τὰ ἀρχαῖα ὀρειχάλκινα τεχνουργήματα μάλιστα οἱ πολῦτιμοι λίθοι καὶ τὰ τε Ἑλληνικὰ καὶ Ῥωμαϊκὰ νομίσματα, παρέχουσιν ἵππους τὴν αὐτὴν στάσιν ἔχοντας τῶν ἐν Ἑνείᾳ τούτων ἄρα, ἐὰν ὁ ῥηθεὶς λόγος ἰσχύῃ, δυνάμεθα εἰς ἔτι ἀρχαιότεραν ν' ἀγαγώμεν αὐτοὺς ἐποχὴν, ἢ νὰ συμπεράνωμεν ὅτι, ὥσπερ τὸ Ὀμηρικὸν Ἀγαμεμνόνειον σκῆπτρον, μετέβαινον ἀπὸ Ἡγεμόνος εἰς Ἡγεμόνα, καὶ ἀπὸ ἔθνους εἰς ἔθνος.

Τῷ ὄντι Παῦλος ὁ Ῥαμνούσιος ὑπέλαβεν ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἦρεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἀψίδος τοῦ Τραϊανοῦ, ὁ Τραϊανὸς ἀπὸ τῆς τοῦ Δομετιανοῦ, ὁ Δομετιανὸς ἀπ' ἐκείνης τοῦ Νέρωνος, καὶ οὗτος τελευταῖον ἀπὸ τῆς ἀψίδος τοῦ Αὐγούστου ¹⁾. Καὶ διατί ποτε τοῦτο; Διότι ἐν τῷ ἔμπαλιν τῶν νομισμάτων εἰσὶν ἐντετυπωμένοι ἀψίδες, ἵπποι καὶ ἄρματα, ὥσανεὶ ἐν τοσαύτῃ συρροῇ διδασκάλων ἐξόχων, μεταξὺ τῆς χαρᾶς τῶν μεγαλοπρεπῶν καὶ δημοσίων ἀγώνων, ἐν μέσῳ τῶν σκύλων ἀπείρων νικῶν, τοσαύτη ἀγαλμάτων ἐν Ῥώμῃ σπάνις ὑπῆρχεν, ὥστε ν' ἀναγκάζωνται νὰ φιλονεικῶσι περὶ τῆς αὐτῶν κατοχῆς, ἐν ᾗ μάλιστα καὶ ἐν αὐτῇ τῆς Αὐτοκρατορίας τῇ παρακμῇ, αἱ πλατεῖαι αὐτῆς ἐκοσμοῦντο ἐξ ὀγδοήκοντα τεσσάρων ὀρειχαλκίνων ἵππων, ὡς μαρτυρεῖ Π. ὁ Οὐάτερ ²⁾.

Ὁ τύπος λοιπὸν ἐνὸς καὶ μόνου νομίσματος δὲν ἀρκεῖ ἵνα τὸ μνημεῖον ἀναχθῇ εἰς τὴν τοῦ Νέρωνος ἐποχὴν.

Ἀλλὰ τὴν δόξαν ταύτην ὑπὸ Σεβαστιανοῦ Ἐρίτζου ἀνανεωθείσαν, καὶ μετὰ πλείονος πολυμαθείας τῶν πρὸ αὐτοῦ ἐπιστηριχθεῖσαν ¹⁾, πλείοι ὅσοι ἄχρι τοῦδε ἡσπᾶσθησαν ἱστορικοὶ καὶ φιλόλογοι, ξένοι τε καὶ ὁμογενεῖς, ὧν ἔργον ἂν εἴη, διὰ τὸ πολυάριθμον, ἀνενεγκεῖν ἐνταῦθα τὰ ὀνόματα, καὶ τοὶ πολλῶν ἐξ αὐτῶν ἐντιμον θέσιν ἐν τῇ φιλολογίᾳ κατεχόντων καὶ φήμης οὐ τῆς τυχοῦσης ἐπαξίως ἀπολαύοντων. Οὐδὲν ἤττον δὲν δυνάμεθα δύο ἐκ τούτων νὰ διέλθωμεν ἐν σιγῇ, τὸν Ἀντώνιον, δηλονότι, Ζανέττον καὶ τὸν Κόμ. Λεοπόλδον Κονιάρον, προσπαθήσαντας νὰ ἰσχυροποιήσωσιν, εἰ δυνατόν, τὴν δόξαν ταύτην διὰ καινῶν ἐπιχειρημάτων, ἅπερ οὐκ ἀπίθανα ἔδοξεν αὐτοῖς, καὶ ἅτινα διαφέρει ἡμῖν νὰ βασανίσωμεν ἕκαστον ἰδίᾳ ²⁾.

Λέγουσι λοιπὸν ὅτι αἱ ἐν τῇ χύσει τῶν ἡμετέρων ἵππων ἀναφανόμεναι ἀτέλειαι ἀρμολογοῦσιν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Νέρωνος, καθότι ἐκ πολλῶν ἀδικφιλονεικῶν τοῦ τε Πλινίου καὶ τοῦ Σουετωνίου χωρίων, μαρτυρεῖται ὅτι οὐκέτι κοινὴ ἦν τότε ἡ χωνευτικὴ τῶν ὀρειχάλκων τέχνη. Ἀλλ' ἐνταῦθα δωρεὰν ὁ Σουετώνιος ἐπάγεται, διότι οὗτος τηρεῖ πλήρη ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου σιωπὴν τὸ δὲ χωρίον τοῦ Πλινίου ἀντιστρατεύεται ἰσως κατὰ τῶν ἀτόπως εἰς ἰδίαν ἐπικουρίαν ἐπικαλεσθέντων αὐτό. Ἀφηγεῖται ὁ ἱστορικὸς ὅτι ὁ Ζηνόδωρος μετεπέμφθη ἐκ τῆς Γαλατίας ἵνα τὸν κολοσσὸν τοῦ Νέρωνος κατασκευάσῃ, ἀλλ' ὅτι τότε δῆλον ἐγένετο ὅτι ἡφάνισται ἡ χωνευτικὴ τῶν μετάλλων τέχνη, ἂν καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος διατεθείμενου ὄντος νὰ παράσχῃ ἐν ἀφθόνοις χρυσὸν τε καὶ ἄργυρον, τοῦ δὲ Ζηνόδωρου οὐδ' ὅπως οὖν τῶν ἀρχαίων ἐλαττωμένου κατὰ τὴν τέχνην τοῦ ἐργάζεσθαι προπλάσματα καὶ τοῦ γλύπτειν μάλιστα δὲ ὅσον οὗτος ἐν ταύτῃ διέπρεπε, τοσοῦτω μᾶλλον διετρανώθη τῆς τέχνης ἡ ἀπώλεια ³⁾. Ἀλλ' αἱ λέξεις «Statua indicavit interiisse fundendis aeris scientiam» πολλὰ ὥς ὑπὸ τῶν μεταφραστῶν ἐρμηνεύονται, τινῶν μὲν, ὅπως ἀπολωλυῖαν ἡγουμένων τὴν χωνευτικὴν τῶν μετάλλων τέχνην, καὶ ἐκ μαρμάρου τὸν κολοσσὸν ὑποτι-

(1) De Bello Constant. L. 111.

(2) De Region. Urbis Romae.

θέντων ¹⁾, τινῶν δὲ εἰκαζόντων ὅτι οὐκέτι γνωστὸς ἦν ὁ τρόπος τοῦ συγκιρναῖν, καὶ ἐν ταῖς ἀπαιτούμεναις ἀναλογίαις τὰ μέταλλα μιγνύειν, ὥστε ν' ἀποβῇ ὀρείχαλκος ἄριστος, καὶ ἄλλων ἐπὶ τέλει ἰσχυριζομένων ὅτι ἡ ὑπὸ Νέρωνος ἀπαιτηθεῖσα τοῦ ὀρείχαλκου ποιότης, ἦν κράμα μεγάλης ἀξίας καὶ σπάνιον ²⁾.

Ἐν τοιαύταις περιπτώσεσιν ἀπροσδιόνυσοι ὅλως εἰσὶ τοῦ Πλινίου αἱ λέξεις, οὐδ' οἱ ἡμέτεροι ἵπποι διὰ τε τὴν ὕλην, ἐξ ἧς σύγκεινται, καὶ τὴν μορφήν αὐτῶν, δύνανται ν' ἀναχθῶσιν εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν, κατ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἱστορικοῦ τὴν μαρτυρίαν, ἀμφεβάλλετο ἂν χεῖρονα ἦσαν τὰ ἐξ ὀρείχαλκου κατασκευάσματα διὰ τὴν ὕλην, ἢ τὴν τέχνην.

Ἀλλ' ἔσω ὅτι αἱ λέξεις «*Interiisse fundendis aeris scientiam*» ἐννοοῦσι τὴν ἀπώλειαν ἢ τὴν παρακμὴν τῆς χωνευτικῆς τέχνης· θέλει τότε ῥηθῇ ὅτι χάριν τοῦ Ζηνοδώρου ἀναγεννηθεῖσα, ἀδύνατον ἦτο καὶ νὰ τελειοποιηθῇ παρעוծ, καὶ ἐντεῦθεν τὰ ἐν τῇ χύσει τῶν ἵππων ἐμφαινόμενα ἐλλείμματα, δι' ἐπιστάκτων τεμαχίων κεκαλυμμένα.

Ἀλλ' ἡ θριαμβευτικὴ ἀψίς, ἐφ' ἧς τεθειμένοι κατὰ πρῶτον φημί· ζονται, ὑπὸ τῆς κολακείας τῆς Γερουσίας, ἀφιερῶθη τῷ Νέρωνι, πέντε ἢ ἕξ ἔτη πρὶν ὁ τύραννος διὰ τῶν ἐρειπίων τῆς ἐμπρησθείσης πατρίδος οἰκοδομήσῃ τὴν χρυσὴν καλουμένην οἰκίαν, καὶ ἐπομένως ὁ Ζηνοδῶρος ἐκ Γαλατίας μεταπεμφθῇ, ἵνα κατασκευάσῃ τὸν ἐπὶ τοῦ νάρθηκος αὐτῆς μέλλοντα νὰ τεθῇ κολοσσόν ³⁾. Καὶ ἂν πᾶσαι αἱ ὑπ' αὐτοῦ πρὸς ἀναζωποίησιν τῆς χωνευτικῆς τέχνης καταβληθεῖσαι προσπάθειαι, ἀνωφελεῖς ἀποβῶσιν, ἔτι μᾶλλον ἀπέδειξαν τὸν παντελῆ μακρασμὸν καὶ τὴν ἀπώλειαν, ἐν ποίᾳ ἄρᾳ γε καταστάσει ἐλλόγως πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπῆρχε πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Ζηνοδώρου εἰς Ῥώμην; Καὶ εἰσὶν ἄρᾳ γε πραγματικῶς τηλικαῦται τῶν ἵππων αἱ ἀτέλειαι, ὥστε εἰσυνειδητῶς ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τοσοῦτῳ ἀτυχῇ καὶ ἀθλίᾳ ἐποχῇ;

1) Nardini Roma Vetust. L. III. c. 22. Donat. De Urbe Roma. L. III.

2) Ciamb. Adriani Lett. al Vass. Tirab. Della Letter. Ital. Tom. II. L. I. c. 11.

3) Tacit. Ann. L. XII § 41 XV § 42.

Ὁ Νέρων βουλόμενος νὰ κατασκευάσῃ ἑαυτῷ ἀνδριάντα, ἑκατὸν καὶ δέκα κυβικῶν ποδῶν τὸ ὕψος, μεγάλων καὶ ὑψηλῶν δρεγόμενος, ἀναγκάζεται πρὸς τοῦτο νὰ μεταχειρισθῇ τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ, καὶ οὐδὲν ἕτερον δύναται νὰ πράξῃ, ἢ νὰ προσκαλέσῃ τὸν ἄριστον τῶν καλλιτεχνῶν, ἐκεῖνον, ὃν περ ὁ Πλίνιος θαυμάζων, τοῦ Καλάμιδος ἐφάμιλλον ἀποκαλεῖ, τὸν Ζηνοδῶρον, δηλονότι, ὃν ὁ Κόμ. Κικονιάρος ὑποπτεύει ὅτι ὑπῆρξε πρακτικὸς μόνον χωνευτῆς ἐπὶ ἄλλοτριῶν προπλάσματων.

Ἀλλὰ περὶ ἐτέρου εἰδους μνημείου προκειμένου, εἰκὸς ἐστὶ νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Νέρων σφόδρα φιλόδοξος, ὅστις μετὰ πρωτοφανοῦς ἱεροσυλίας ἤρπασεν ἐκ Δελφῶν ὡς 500 θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων ὀρειχάλκινα ἀγάλματα, ὅστις οὐ μικρὸν εἰς τὰς ὠραίας τέχνας ἠρέσκετο ¹⁾, οὐδέποτε ἤθελεν ὑπομείνει πρὸς τιμὴν τοῦ νὰ προτιμηθῶσι τὰ δύσμορφα ἔργα τῆς ἐποχῆς του, τῶν πάντοθεν διαλαμπόντων ἀριστουργημάτων τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης.

Ἔτι πρὸς, ἐκ τῶν ἐν τινι οἰωδῆποτε ἔργῳ ἀναφανισμένων ἐντελειῶν, δυνάμεθα μὲν νὰ εἰκάσωμεν ἂν καθ' ἣν κατεσκευάσθη ἐποχὴν, εὐτυχῶς ἐθεραπεύετο ἡ τέχνη εἰς ἣν ἀνήκει, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα καὶ ἀντιστρόφως ἐκ τῶν ἐλαττωμάτων αὐτοῦ ὅμοιον νὰ πορισθῶμεν συμπέρασμα. Ἀδίκως ἡ τεχνήτου τινος ἀπειρία ἄπασιν ἤθελε τοῖς συγχρόνοις αὐτοῦ ἐπινεμηθῇ, καὶ ἀδίκως ἴσως ἡθέλε τις αὐτὸν αἰτιαθῇ ὅτι δὲν ἤχθη εἰς πέρας τῶν ἵππων ἡ χύσις, διότι συμβαίνει πολλάκις ἕνεκεν ἐξωτερικῶν αἰτιῶν νὰ ψυχραίνηται τὸ τηχθὲν μέταλλον.

Πρὸς τοῦτοις ἵνα ἀποφασίσωμεν ὅτι ἡ τέχνη παρήκμαζε καθ' ἣν ἐποχὴν κατεσκευάσθησαν οἱ ἡμέτεροι ἵπποι, δὲν πρέπει νὰ παραβάλωμεν αὐτοὺς πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν νεωτέρων παρεχόμενα παραδείγματα, πρὸς οὓς μέγα ἢ τε ἐκ τοῦ χωνεῖν τὰ τηλεβόλα ὑπ' αὐτῶν ἀποκτηθεῖσα πράξις, καὶ ἡ εἰς τὰς χημικὰς θεωρίας πρόοδος ὀνήνησιν, ἀλλὰ πρὸς τὰ ἀρχαῖα ἐκείνα, ἅτινα ἄχρις ἡμῶν περιῆλθον.

Μετὰ τὴν ἐπίσημὴν δὲ, τὸ ἡμέτερον μνημεῖον οὐ μόνον διὰ τε τὸν

ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΥ ΤΗΣ ΕΡΕΒΟΥΣ ΔΙΑΠΡΕΠΕΙ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν Ἡρακλειω-
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

1) Suetonius Vita ejus. c. 33. Pausania nella Focide.

τικῶν καὶ ἄλλων παραπλησίων τεχνουργημάτων, μετὰ μεγίστης δυσκολίας ἤθελεν εὐρεθῆ ἄγαλμα μὴ ἔχον ἐλλείμματά τινα, κεκαλυμμένα ὑπὸ τεμαχίων τινῶν λεπτῶς ἐνθεσιμμένων.

Ἀλλ' ἐνταῦθα ἕτεροι λόγοι παρευθὺς ἀναφύονται· α'. αὐτὴ τῶν ἵππων ἡ ἐπιχρύσωσις δείκνυσιν ὅτι ἀνήκουσιν εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ὑπερενίκια τῆς ἀπλότητος ἡ μεγαλοπρέπεια, τῆς Ῥωμαϊκῆς σεμνότητος καὶ τῆς Ἀττικῆς γλαφυρότητος ἡ Ἑῶα πολυτέλεια· β'. τῷ Νέρωνι μεγάλως τὰ ὀρειχάλκινα τεχνουργήματα ἤρεσκον· γ'. οἱ ἵπποι ἐστερημένοι ὄντες εὐκινήτου τινὸς καὶ ξηροῦ, φαίνονται μᾶλλον Ῥωμαϊκοὶ ἢ Ἑλληνικοί.

Χωρὶς νὰ προσέξωμεν εἰς ὅ,τι διαρρήδην ὁ Γουάσκος βεβαιῶι, ὅτι διὰ τὴν κακὴν πρὸς τὸ καλὸν αἴσθησιν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐκαλύφθησαν ἐκ χρυσοῦ ¹⁾, καὶ πιστεύοντες καὶ αὐτοὶ ὅτι ἅμα ἐκ τοῦ χωνευτηρίου ἐξεληόντων, ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος, παρώρμησε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὅταν μᾶλλον ἀκμαῖαι ἦσαν αἱ τέχναι, νὰ ἐπιχρυσῶσι τοῦλάχιστον τ' ἀγάλματα, ὁπότεν ἀδύνατον ἦν νὰ κατασκευάσωσιν αὐτὰ ἐκ χρυσοῦ παγίου. Καὶ τῷ ὄντι κατὰ τὴν εὐδαίμονα ἐκείνην τοῦ Περικλέους ἐποχὴν, τὸ ἐν Δελφοῖς τοῦ Ἀπόλλωνος μαντεῖον πλήρες ἦν ἀγαλμάτων ἐπιχρύσων, πάντοθεν τῆς Ἑλλάδος εἰς αὐτὸ ἀφιερωνέντων, καὶ δύο ἑκατονταστηρίδας περίπου πρὸ τῆς τοῦ Νέρωνος εἶχεν ὑπὸ Μανίου Ἀκιλίου Γλαβρίωνος ἀνατεθῆ ἐν τῷ ἐν Ῥώμῃ Ναῷ τῆς Εὐσεβείας ἡ ἐπίχρυσος εἰκὼν τοῦ γεννήτορος αὐτοῦ ²⁾· ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ περὶ δόξης Ἀθηναίων λόγῳ ³⁾, ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις χρυσοτῶν καὶ πλακωτῶν ἀγαλμάτων· ὁ Λίβιος ἀναφέρει ὅτι Περσεὺς ὁ Βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας αἰσθανόμενος τοὺς πολεμίους προσεγγίζοντας, ἔπεμψεν εἰς Πύδναν ἐν τάχει πάσας τὰς ἐπιχρύσους εἰκόνας ⁴⁾· ὁ Κικέρων ὑποδείκνυσιν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ πλήθος ἐφίππων ἐπιχρύσων ἀνδριάντων ⁵⁾· ὁ Οὐιτρούβιος διδάσκει ὅτι τῶν Ναῶν τὰ ἀετῶματα ἔθος ἦν δίκην Τυρ-

ρηνῶν νὰ κοσμῶνται ἐξ ἀναγλύφων ἐκ κρητίδος ἢ ἐπιχρύσου ὀρειχάλκου, ¹⁾ ὅπως μὴ καταχρασθῶμεν τῶν ἡμετέρων ἀναγκαστῶν, καὶ πάντα τοῦ Παυσανίου τὰ χωρία ἀνενέγκωμεν, ἐνθα οὗτος μνεῖται ποιεῖται τῶν λέξεων : « ὀρειδὰς ἐπίχρυσος ».

Ἐὰν δὲ ὁ Νέρων εἶχε μεγάλην τινα πρὸς τὰ ὀρειχάλκινα τεχνουργήματα τάσιν, μικρὸν τοῦτο διαφέρει, οὐδ' ὀρίζει ποσῶς ἐξαιρετικὴν ἐποχὴν. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Πλίνος δὲν λέγει ὅτι αὕτη ἦν ἰδιαιτέρα τοῦ Αὐτοκράτορος κλίσις· ἀφηγεῖται μόνον ὅτι τοσοῦτον ἡγάπων τινὲς τοὺς ἐκ Κορινθιακοῦ μετάλλου ἀνδριάντας, ὥς' ἔφερον πάντοτε αὐτοὺς μεθ' ἑαυτῶν, καὶ ἀναφέρει ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις Ὀρτήσιον τὸν ῥήτορα ὅστις εἶχε πάντοτε μεθ' ἑαυτοῦ μίαν Σφίγγα, οἱ ἂν ἐπορεύετο, τὸν Γάϊον Κέστιον, ἐπὶ Τιβερίου Ἰπατον, ὅστις, καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς μάχαις εἶχε πλησίον τοῦ ἄγαλμα, καὶ τὸν Μάρκον Βρούτον, ὅστις τὰ μέγιστα ἡγάπα νεανίσκον τινα, ἔργον τοῦ Στρογγυλίωνος αὐτοῦ ἐκείνου, ὅστις ἐποίησε τὴν τοσοῦτῳ τῷ Νέρωνι προσφιλεῖ εὐκνημον Ἀμαζόνα ²⁾.

Ἀπολείπεται ἤδη ἡ τελευταία εἰκασία, ἥτις ἀδύνατον δίχα τῆς τῶν ἄλλων δύο βοηθείας νὰ διατηρηθῇ, ἡ ν' ἀποδείξη τι ἀφ' ἑαυτῆς.

Ἡ Ῥώμη ἔτρεφεν ἐκλεκτὰς ἀγέλας Θεσσαλικῶν, Ἡπειρωτικῶν, Σικελιανῶν καὶ Καπαδόκων ἵππων, οὐδ' ἐννοῶ διατί οἱ Λατῖνοι ποιηταὶ ἤθελον ἀπεικάσει τὴν ὠραίαν φύσιν ἵνα περιγράψωσι, καὶ οὐχὶ οἱ τεχνῖται ἵνα γλυψῶσιν αὐτοὺς.

Καὶ ὅμως οἱ τεχνῖται οὗτοι ἦσαν Ἕλληνες ἢ ἐμιμοῦντο τὴν τέχνην αὐτῶν· ἐκτὸς τούτου ἐξέστω ἀνθρώπων, ὅστις εἶδεν εὐθαρσεῖς καὶ ζωηροὺς καὶ τρέχοντας ἐν τοῖς πεδίοις τοὺς Ἑλληνικοὺς ἵππους, νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ προκατάληψις ἀπατᾷ πολλὰκις καὶ τὸ μᾶλλον ἐξοικειωμένον ὄμμα καὶ πνεῦμα καὶ καθ' ὅσον ἀποβλέπει τὰς ὠραίας τέχνας.

Ἀλλὰ τοσαύτη δξύτης καὶ τοσαύτη πολυμάθεια δαπανηθεῖσαι ἵνα ἐκταῖς τῶν Νέρονος τὴν ἐποχὴν τὸ ἡμέτερον μνημεῖον ἐγγραφῇ,

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

1) Lib. III. c. 11.

2) L. 34.

1) Essais sur le Statues p. 132.

2) Valerius Maxim. L. VIII. 15 Cicero de Orat. L. III. Livius XL 34.

3) Della gloria degli Ateniesi.

4) Lib. XIV. 6.

5) Epist. ad Att. VI, L. 1.

πόθεν ἄρα ἔλκουσι τὴν ἀρχήν; Ἐκ τοῦ νομίσματος. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἀνεσκευάσαμεν αὐτάς, βασανίσαντες ἐκάστην ἰδίαν, ἐάν, κατὰ τύχην, δὲν ἐπιτύχωμεν πληρέστατα, αὐταὶ ὥσανεὶ φύλλα ἀφ' ἑαυτῶν ἀποξηραίνονται ἅμ' ἀνατραπέντος τοῦ κορμοῦ, οὗ περίξ ἐφύοντο· διότι δὲν εἶναι ποσῶς ἀληθές ὅτι ἐν τῷ νομίσματι τοῦ Νέρωνος, οἱ μεταξὺ τῶν δύο παρεστωσῶν νικῶν κείμενοι ἵπποι ὁμοιάζουσι κατὰ τὸ βῆμα τοὺς ἡμετέρους, ἐπειδὴ, ἐν ᾧ δύο ἐκ τούτων τινάσσουσιν εἰς τὸν ἀέρα τὸν δεξιὸν ἐμπρόσθιον πόδα, καὶ δύο τὸν ἀριστερόν, ἐκεῖνοι ἐκ συμφώνου καὶ οἱ τέσσαρες τὸν αὐτὸν πόδα ἀνυψοῦσι. Δύναται δέ τις νὰ πληροφορηθῇ περὶ τούτου, βλέπων οὐ μόνον τοὺς ὑπὸ Ἀγγέλωνος καὶ Βεγέλου ¹⁾ ἐγγαχαχθέντας πίνακας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἔτι τοὺς ὑπὸ Ζανέττου καὶ Βελωρίου, οἵτινες οὐδὲν ἤττον ἐπάγονται ὡς ἰσχυροὶ καὶ ἀξιόπιστοι μάρτυρες τῆς δόξης πρὸς τὴν ἐναντίον ἐκηρύχθημεν.

Ἀλλ' ἐὰν ἀξία ᾦν αὕτη νὰ καταπολεμηθῇ δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ὁ χρόνος καὶ ἡ φήμη τῶν ἐπιστηρικτῶν αὐτῆς εἶχεν, οὕτως εἰπεῖν, καθιερώσει αὐτήν, ἐὰν καὶ διὰ μόνον εἰκασιῶν ἔπρεπεν ἀσφαλεστέραν τινὰ νὰ ζητήσωμεν ὁδὸν, ἵνα ἐπιφανεστέραν ἀναδείξωμεν τοῦ μνημείου τὴν ἀρχήν, διὰ τίνος ὑπομονῆς ἠθελεῖ τις δυνηθῇ πάσας νὰ ἐξετάσῃ τὰς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐξεμποληθείσας φληναφίας; Ὑποτίθεται ὅτι ἡ ἀψὶς ἀφιερῶθη τῷ Νέρωνι, χάριν οὗ ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρμενίας θριαμβοῦ κατήγαγε; καὶ ἰδοὺ ὅτι ὁ Τηρηδάτης δωρεῖται τοὺς ἵππους τῷ Νέρωνι, ἢ ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἀποκτῶσιν αὐτοὺς ἐν Περσίᾳ ²⁾.

Ὁμολογεῖται πρὸς τινος ὅτι κατεσκευασμένοι εἰσὶν ἐκ Κορινθιακοῦ μετάλλου, καὶ ἰδοὺ ἕτερος φάσκων ὅτι ἐχύθησαν ἐν ταύτῃ τῇ πόλει, καὶ ἐντεῦθεν μετνηχθήσαν ἐπὶ τῆς ἀψίδος τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου ³⁾. Προσφέρει ὁ Κυνίσκος τῷ Διὶ ὀρειχαλκίνοις ἵππους εἰς τεκμήριον ἧς ἐν Ὀλυμπίᾳ ἤρατο νίκης; οὗτοί εἰσιν οἱ ἡμέτεροι, καὶ

ἀδιάφορον ἂν καὶ μετὰ τὸν Νέρωνα ὑπῆρχον ἐν τῷ αἰθρίῳ τοῦ Ναοῦ, ἐνθα κατὰ πρῶτον ἐτέθησαν ¹⁾.

Ὁ Λύσιππος κατασκευάζει χάριν τῶν Ῥοδίων τέσσαρας ἵππους ἵνα εἰς τὸ ἄρμα τοῦ Ἡλίου ἐπιζευχθῶσιν; οὗτοι μεταβαίνουσιν ἐπὶ τῆς ἀψίδος τοῦ Νέρωνος, ἐὰν καὶ Δίων ὁ Χρυσόστομος ὑποδείκνυσιν αὐτοὺς πολλὰ ἔτη ὕστερον ἔτι κειμένους ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῶν θέσει ²⁾.

Ἀναφέρεται ὁ Λύσιππος; καὶ ὁ Νέρων καὶ ὁ Τηρηδάτης πρὸς αὐτὸν, πρὸ τεσσάρων ἡδὴ αἰῶνων τεθνηκότα, ἐπιβάλλουσι τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀξιολόγου τούτου ἔργου, ὅπερ ἡμεῖς θαυμάζομεν ³⁾. Ἀνώνυμός τις τοῦ ἰγ'. αἰῶνος, ἐν τινι μυθῶδει καὶ γελοίᾳ αὐτοῦ διηγήσει, ἀναφέρει ὅτι «in quatuor partis templi, τοῦ πύργου, «*Ὁ Ἄγιος Ἀγγελος*», fuere quatuor cavalli aerei deaurati» καὶ τοῦτο ἀρκεῖ τῷ Μοντρωκὸν ἵνα διαβεβαιώσῃ ὅτι μετνηχθήσαν ἐνταῦθα ἐκ Ῥώμης, ὥσανεὶ ἡ ὁμόθυμος ὁμολογία καὶ ἡ ἀξιόπιστοτέρα πολλάκις παράδοσις τῶν συγγραφέων, μὴ καθαρῶς καὶ περὶ τοῦ σκόλου τούτου τῆς Ἑνετικῆς νίκης ὁμίλουν ⁴⁾. Ἀλλὰ μὴν ἐν ἀμάρτημα συνεπιφέρει καὶ ἄλλα, καὶ ἐν ᾧ εἴτε διὰ νωχέλειαν, εἴτε δι' ἀμάθειαν ἀεὶ τ' αὐτὰ ἐπαναλαμβάνονται, ἀδιάφορον ἐὰν τοῦ ἀτυχοῦς κοινοῦ ἡ εὐπιστία ἐξαπατᾶται, ἢ ἀθλίως καπηλεύεται ἡ ἀλήθεια, ἀρκεῖ τις νὰ σφετερισθῇ φήμην λογίου.

Μετὰ τὸσαῦτα ἡδὴ ψεύδη, ἅτινα περὶ τῶν ἵππων τούτων ἐλέχθησαν, ἵτις θέλει τολμήσει τοῦ λοιποῦ νὰ διαλάβῃ περὶ τοῦ μνημείου τούτου, πρὸς δὲν νὰ μὴ δύνηται τις νὰ ἀποτείνῃ τὸ τοῦ Ποιητοῦ;

«Στὰς ἵππων προπάροιθε

Αὐτῶν δ' ἀψάμενος γαιήοχον ἐνοσήγαιον

ὁμνυθὶ μὴ μὲν ἐκὼν τὸ ἐμὸν δόλω ἄρμα πεδῆσαι ⁵⁾».

1) *Istoria Augusta Thesaurus Brandenburgiensis*.

2) Pietro Giustin. *Storia di Ven.* L. 11. *Savuto*. *Vite dei Duchi di Venezia*. Sansov. Ven. descr. p. 12 e p. 374 Choiseul de L' *ecout de l' inll des Croisades* p. 147.

3) Sobry *Poétique des Arts*.

1) Patin Thes. Maur. p. 94. Oione Cass. L. XLVII A. Stellæ Elogia.

2) Ramn. Coc. cit.

3) De-Brosses *Lettres sur l' Italie* Tomo I. p. 231.

4) *Diar. Ital.* C. IV Picaroni osservaz. al *Diar. del Montf.* p. 9. Foscarini *dalla Letterat.* Ven. L. II.

5) *Ἰλιάδ.* Πάψ. ψ. στίχ. 582, 584—585.

Ἀλλὰ τοσοῦτον ἄρα ἀσήμεντοί εἰσιν οὗτοι οἱ ἵπποι, ὥστε οὐδὲ μνησὶν νὰ ποιήσῃ περὶ αὐτῶν πρέπει ἡ ἱστορία, ἢ θέλομεν ἀφίσει αὐτοὺς γυμνοὺς καὶ τῶν κοσμημάτων ἐκείνων, ἅτινα ὁπωσδήποτε αὐτοῖς χορηγηθέντα, ἐχρησίμευσαν ὁμῶς, οὕτως εἰπεῖν, ἵνα μεγεθύνωσι τὴν ἀξίαν καὶ ἐφελκύσωσι τοῦ παροδίου τὴν προσοχὴν; Οὐχὶ βεβαίως. Καθαρισθέντων ἐκ τῆς κόπρου, ἐν ᾗ περιετυλίσσοντο, πειρασόμεθα νὰ καταδείξωμεν αὐτοὺς λαμπροτέρους τοῦλάχιστον, ἢ οὐχὶ περιφανεστέρους, καὶ νὰ ποιήσωμεν ὥστε ὑπὲρ αὐτῶν νὰ ἰσχύσῃ ἡ κριτικὴ, ἢ οὐχὶ ἡ εὐφυΐα.

Λέγουσι λοιπὸν οἱ Ἕνετοὶ, ὅτι οἱ ἵπποι οὗτοι ἀφηρέθησαν ἐκ τοῦ ἵπποδρομίου, καὶ ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ἵπποι τέσσαρες τὸν ἀριθμὸν καὶ ἡνωμένοι, ἄλλοι δὲν ὑπῆρχον τῶν ὑπὸ Νικήτα Ἀκαμνήτου περιγραφέντων.

Ὁ ἱστορικὸς οὗτος ὁμιλῶν περὶ τῆς ἡδονῆς ἣν ἡσθάνθη ὁ Σουλτάνος βλέπων τὴν ἀμιλλαν τῶν εἰς τὸ ἵπποδρόμιον ἀποδουμένων, μετὰ τὴν ἐποχὴν Ἐμμανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ χρηματίσαντος Αὐτοκράτορος ἀπὸ τοῦ 1143—1180, καὶ τὴν μωρίαν Ἀγαρηνοῦ τινος, ὅστις ἱπτάμενος ὑπέσχετο νὰ διέλθῃ τὸ τρίτον τοῦ μιλίου, προστίθῃσιν ὅτι οὗτος ἐπὶ τὸν πύργον ἀνέβη, ἐφ' ᾧ ἦσαν αἱ ἀψίδες τῆς βαλβίδος ἐνθα ἐκείντο οἱ ἐκ χυτοῦ χαλκοῦ ἐπίχρσοι ἵπποι, κεκνηφότες ὁπωσοῦν τοὺς αὐχένας ἔχοντες, ἀντιβλέποντες ἀλλήλους καὶ πνέοντες δρόμον¹⁾. Πρὸς τὸ χωρίον τοῦτο ἀναμφιδόλως ἀπέβλεψεν ὁ Ἑρίτζος ὁπότεν δισχυρίσθη ὅτι οἱ ἡμέτεροι ἵπποι εἰς τὸν ἵπποδρόμον ἦσαν, ὡς γράφει Νικηφόρος ὁ Γρέγορος, μόνον τ' ὄνομα τοῦ ἱστορικοῦ πλανηθεὶς μεταβαλὼν.

Ἀναφέρει αὐτὸ καὶ ὁ Δουκάγγιος, ὁ δὲ Βανδούριος²⁾ καὶ ὁ Φοκαρίνης ὁλόκληρον ἐπάγονται αὐτὸ, ὃν ὁ τελευταῖος μάλιστα κύριον ὑπολαμβάνει τὸ ἐθνικὸν ὄνομα Ἀγαρηνός, ἀπατηθεὶς ἐκ τῆς Λατινικῆς μεταφράσεως, καὶ ἐπιλαθόμενος ὅτι οὕτω καλοῦσιν οἱ Ἕλληνες καὶ τὸ καταπίεζον αὐτοὺς θεοστυγὲς γένος.

Τὸ ἀμάρτημα τοῦτο παρετηρεῖτο, διότι καὶ ἄλλοι ἐπίσης ἐπα-
νέλαβον αὐτὸ μετ' ἐκείνων.

1) Am. III. § 5.

2) Comm. in Antig Const. L. III, p. 497. Const. Chr. L. 11.

Ἀλλ' ἐπανερχόμενος εἰς τὸ προκείμενον λέγω ὅτι ἡ περιγραφή τοῦ Νικήτα θαυμασιῶς συμφωνεῖ πρὸς τὸ νῦν ἐνώπιον ἡμῶν παριστάμενον. Οὐδὲν ἦττον ἀνὴρ, οὐ αἱ γινώμαι μέγιστον ἔχουσι κύρος, φαίνεται ἐκ τῶν δε τῶν λόγων αὐτοῦ ὁπωσοῦν ἀμφιδόλων, «*Sanne Græci de quatuor equis ex ære inaurati in hippodromo menorant, nisi quod Nicetas capite reclini ferocientes et in cursum ruentes facit*¹⁾». Ἀλλ' ὁ Εὐνιος ἔκρινε μὴ ἰδὼν τ' ἀγάλλματα, ἢ ἐπὶ τῶν πινάκων γεγλυμμένα, καὶ ὑπάρχει τις διαφορὰ μεταξὺ τοῦ: *πρίοτες δρόμον* τοῦ Βυζαντινοῦ ἱστορικοῦ καὶ τοῦ: *capite reclini ferocientes, et in cursum ruentes*; ἐκτὸς δὲ τούτου, ὡς προσφυῶς παρατηρεῖ ὁ δξυδερεκέστατος Δίσσιγγ, περιορισμένων οὐσῶν ἐντός τινων ὁρίων τῶν ἱχνογραφικῶν τεχνῶν, ἀκίνητα ἀποβαίνουσι πάντα τὰ σχήματα, καὶ καθὼς οὔτε τὸν τόπον, οὔτε τὸν χρόνον, οὕτω οὐδὲν ἕτερον δύνανται νὰ ἐκφράσωσι παρὰ τὴν ἀρχὴν ἢ τὴν αἰτίαν τῆς κινήσεως τῶν ἵππων, ἀφίνοντα ἵνα ἡ ἡμέτερα φαντασία ἀναπληρώσῃ τὸ λοιπόν.

Καὶ ὀλίγον μέλει πρὸς ἐκείνον, ὅστις πρὸς ἐπίδειξιν ἀγχινόας, συγγράφει ὁπωσοῦν ἐπιτηδευτῶς νὰ παραστήσῃ τὰ πράγματα ζωηρότερον τοῦ πραγματικοῦ, οὐδὲ δυνάμεθα ἤδη νὰ ἀπαιτήσωμεν τὴν λεπτομερῆ τοῦ ἀπογράφοντος ἢ ἱχνογραφούντος ἀκρίβειαν, ἢ ἂν μάλιστα ὡς ὁ Νικήτας ὁμιλεῖ περὶ τινος μνημείου κατὰ παρέκβασιν.

Οὐδ' ἐν τέλει μεγάλην εὐρίσκω διαφορὰν μεταξὺ τῶν λόγων τοῦ ἱστορικοῦ τούτου, φύσει ἀνθηροῦ καὶ ἐμφαντικοῦ καὶ τῶν τοῦ Βερνάρδου Ἰουστινιανοῦ καὶ Μιχαὴλ Ὀσπιτάλη, ὁπότεν ὁ μὲν λέγει ὅτι οἱ ἵπποι φαίνονται οἰωνεῖ τότε θέλοντες εἰς τὴν ὑποκειμένην πλατεῖαν νὰ πηδήσωσι²⁾, ὁ δ' ἕτερος περιγράφει αὐτοὺς, «*Spirantes naribus ignem*³⁾».

Συμφωνήσαντες ὅτι τὸ δόγμα τοῦ Νικήτα δὲν ἐξασθενεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπερώννυσι τὴν κοινὴν παράδοσιν, λέγομεν ὅτι οἱ τέσσαρες ἐπίχρσοι ἵπποι, οἱ κείμενοι ἐπὶ τῶν κιγκλίδων πρὸς τὰ ἄνω τοῦ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΔΕΛΦΩΝ

1) Heyne Priscæ artis opera Const. Sect. II. Com. Soc. Gotting. V. XI.

2) Hist. Venet. L. XV.

3) Carmen, ad Jacobum Surianum Patr. Venet.

ἵπποδρομίου, μετηνέχθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τῆς Χίου ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ νέου περὶ τὰ τέλη τοῦ ε. αἰῶνος.

Τοῦτο ὁμοφώνως κηρύττουσι τρεῖς Ἕλληνες συγγραφεῖς, ὁ Πάπιος, εἰς ἀνώνυμος καὶ Γεώργιος ὁ Κοδινός· καὶ οἱ δύο πρῶτοι ὠμῶς περὶ πραγμάτων κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτῶν σωζομένων ἐνώπιον τῶν συγχρόνων, καὶ χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ἔπωνται ταῖς γνώμας τοῦ λαοῦ, διότι ἕκαστον μνημεῖον ἔφερεν ἐν τῇ βάσει ἐπιγραφὰς δηλοῦσας εἰς τοὺς μεταγενεστέρους καθαρῶς τὴν ἀρχὴν ¹⁾.

Ὅθεν ἀγνοῶ τῇ ἀληθείᾳ τί δύναται ν' ἀντιτάξῃ τις κατὰ τῆς ὁμοφώνου ταύτης μαρτυρίας, ἥτις, ὡς δοκεῖ μοι, εἰκελὸς ἐστὶ τῷ τριμῇτῳ σχοιναρίῳ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, τῷ δυσκόλως κοπτομένῳ. Καὶ ὁ λέγων ὅτι οἱ ἵπποι ἦσαν ἐν ταῖς φυλακαῖς οὐδόλως ὁμοφωνεῖ τῷ λέγοντι ὅτι ἦσαν πεφυλαγμένοι διὰ κιγκλίδων.

Τῷ ὄντι ἡ γραμμὴ ἐκείνη τῶν τόξων, ἀφ' ὧν ἀπεχώρουν κατὰ τὸν ἀγῶνα οἱ ἵπποι, παρὰ μὲν τῶν Λατίνων carcere ἐκαλοῦντο, ὃ ἐστὶ φυλακαί, ἀφετηρίαι δὲ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ κιγκλίδες κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους.

Αὗται δὲ αἱ κιγκλίδες παρατηρητέον ὅτι οὐδέν τι κοινὸν εἶχον μετὰ τῶν εἰς ἐπιστήριζιν τῶν θεατῶν χρησιμευόντων, ἅπερ πλοῦντιοι παρὰ τῶν Λατίνων ἐκαλοῦντο, ἂν καὶ ὁ Δουκάγγιος κακῶς ταῦτα μετ' ἐκείνων συγχέει.

Παρὰ ταῖς ὁροθετικαῖς ταύταις κιγκλίσειν ἦσαν οἱ ἐξ ἐντίμων πολιτῶν αποτελούμενοι ἀσκεπεῖς θεαταί, παρ' οἷς ἴσως εὐρίσκοντο καὶ οἱ ἡμέτεροι ἵπποι, ἀναμένοντες τὴν ἐκ τόξων ἀποχώρησιν.

Φαίνεται πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι πάντες, μικροῦ δεῖν, οἱ περὶ Ἐνετίας διαλαβόντες συγγραφεῖς παρέλειψαν τὰς ἐκτεθείσας τῶν ἱστορικῶν μαρτυρίας, ἐκτὸς τοῦ Φλαμινίου Καρνάρου ὅστις μόνος, ἐξ ὧν οἶδα, ἀναφέρει σὺν τοῖς ἄλλοις ²⁾, ὅτι οἱ ἡμέτεροι ἵπποι εἶχον τὴν ἀρχὴν τῶν ἐκ Χίου, ἀρκούμενος μόνον εἰς αὐτάς τοῦ Δουκάγγιου τὰς λέξεις χωρὶς ν' ἀκριβολογήσῃ τὸ πρᾶγμα.

Ἀλλὰ τοῦτο κατ' οὐδέν ἐστι παράδοξον, διότι οἱ ἱστορικοὶ τῆς

Ἐνετικῆς Αὐτοκρατορίας παρέβλεψαν ὁλοσχερῶς τὰ ἱστορικά τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων, ἐξ ὧν μεγάλως ἐδύναντο νὰ φωτισθῶσι, καὶ ἅπερ ἀτάκτως καὶ συγκεχυμένως εὐρίσκονται ἐν ταῖς σελίσιν τῆς αὐτῆς ἱστορίας.

Ἀλλέως συνέβη ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἰς τοὺς ξένους, διότι Πέτρος ὁ Γίλλιος, ὁ μνησθεὶς Δουκάγγιος καὶ ὁ Βανδουρίος, φέρουσι τὸ κύρος τοῦ Νικήτα, τοῦ Ἀνώνυμου καὶ τοῦ Κοδινού, εἰς ὃ θέλουσι νὰ προσθέσωσι καὶ τὸ τοῦ Παπία ¹⁾.

Μετὰ τούτων τῶν ὁδηγιῶν προηγήθημεν τοσούτων ἀμαρτημάτων, ὅποταν Ἰμεῖς, πρὸς ὃν, προκειμένου περὶ γραμμάτων καὶ παιδείας, οὐδὲν ὑπάρχει κρυπτόν καὶ ξένον, ὡς καὶ ἄλλων πολλῶν παρατηρήσεων, ὑπῆρξατε καὶ ταύτης φιλόφρων, ὅτι ὁ Γεῖτζος εἶχε γράψῃ ἀπομνημονεύματα περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου ²⁾. Τ' ἀπομνημονεύματα ταῦτα σχεδὸν ἀπεθάρρυνον ἡμᾶς νὰ ἐκδώσωμεν ὅσας περὶ τῶν ἵππων ἠδυνήθημεν νὰ συλλέξωμεν πληροφορίας, ἂν καὶ ὁ Συγγραφεὺς ἐν ταῖς ἐξήκοντα αὐτοῦ σελίσιν, δηλῶν τὴν ἀρχὴν τῆς χωνευτικῆς τέχνης, τοὺς πρακτικοὺς κανόνας, τὴν πρόοδον αὐτῶν εἰς Ἀσίαν καὶ Ἑτρούριαν καὶ τὴν παρὰ Ῥωμαίοις κατάστασιν, ἐπισυνάπτων τὰς γνώμας τῶν περιφήμων γλυπτῶν τῶν μορφωσάντων τεθρίππους καὶ ἵππους χαλκίνοους, ἐκθέτων, ὡς εἰπεῖν, τὴν ἱστορίαν τῆς Χίου καὶ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, λέγει πράγματα ἀσήμαντα, γνωστά καὶ ἀπροσδιόνυσα, καὶ παραχωρεῖ εἰς τὴν Χίον τοὺς ἵππους, οὐδόλως ὠφελούμενος τῆς μαρτυρίας τοῦ Κοδινού.

Ἄλλ' ἡ γνώμη αὐτοῦ ἀμφίβολος ἀποβαίνει ὡς ἀνδρὸς ἀκμάσαντος εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν οἱ ἵπποι δὲν ὑπῆρχον εἰς τὸ Βυζάντιον, ἐν ᾧ ὁ Ἀνώνυμος ἐπιτηδειότερος αὐτοῦ, προηγεῖται τριῶν καὶ ἡμίσεως αἰῶνων, ὡς δῆλον ἐκ τῶν πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν Κομνηνὸν, ἰάμβων αὐτοῦ, καὶ ἐν ᾧ ὁ Παπίας, ὡς ἐκ τῶν παραφραστῶν τεκμαίρεται, ἤκμασεν ὀλίγον πρὸ τοῦ Ἀνώνυμου.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΠΕΡΙΟΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ 13. D. Costant. Chist. L. II. Anonym. L. III
ΜΟΥΣΕΕΟΝ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ Τ. L.

2) Essais sur l' Art de la fonte des anciens, avec quelques remarques sur les chevaux de Chio. T. IV. du Magasin Encyclopediques 1806 par Millin.

1) Anonym. Emarat. Chron. N. 302 Anonym. de Antiq. Const. N. 114.
L. III in Imp. Orient. Band. T. I. Cod. Antiq. Const. p. 29.

2) Eccles. Venet. Antiq. Monum. illustr. Decad. XII. Pars. prior. p. 123.

Ἐπειδὴ ἤδη ἀπεδείχθη ἡ ἀκραιφνὴς ἀρχὴ τῶν ἡμετέρων ἵππων, ἐπειδὴ ἡ ἱστορία ἔθηκε τὴν τελευταίαν σφραγίδα, παύει ἄρα διὰ τοῦτο ἡ περιέργεια ἡμῶν; Καὶ οὐ δοκεῖται τοῖς ὡς βομβούσας αἰσθάνεσθαι τὰς ἐρωτήσεις διατί; πότε; ὑπὸ τίνος ἐποιήθησαν;

Ἀλλὰ θετικῶς περὶ ὅλων τούτων ν' ἀπαντήσω βεβαίως δὲ δύναμαι, ἢ δι' εἰκασίων, ἃς θέλω ἐκθέσει οὐχ ὥς εὐφρεῖς, ἀλλ' ὥς ἐμὰς, προσπαθὼν νὰ δώσω εἰς αὐτὰς ὅσιν πιθανότητος καὶ φαινομένου.

Ἀλλ' ὑπῆρξέ ποτε ἐποχὴ καθ' ἣν ἐκάστη τῆς εὐκλεοῦς καὶ εὐάνδρου Ἑλλάδος πόλις περιεῖχε δύο εἰδῶν λαοὺς, ἀνδρῶν τε καὶ ἀγαλμάτων. Ἐν ταύταις τάσσεται καὶ ἡ λαμπρὰ καὶ πλουσία Χίος, ἡ ἐν θαλάσῃ ἰσχυρὰ καὶ κειμένη, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ Ἡροδότου, ἐπὶ τῆς ἐπιζηλοτέρως θέσεως τοῦ κόσμου, ὥστε ὑπὸ τὸν αἴθριον αὐτῆς Οὐρανὸν καὶ τὴν εὐκρασίαν, αἱ τέχναι διὰ θαυμασίας ἐπιμελείας ἐθεραπεύοντο.

Μόνον δὲ περὶ τῆς γλυπτικῆς ἀναφέρων τις δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι αὕτη θαυμασίως ἐφηπλώθη εἰς Χίον ὑπὸ τῶν προσπαθειῶν τοῦ Μαλᾶ Μικκιάδου, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ Ἀνθέρμου τοῦ ἐγκόνου, οὗ τὰ δημιουργήματα ἐσώζοντο ἔν τε τῇ Μιτυλήνῃ καὶ Δήλῳ. Οὗτος ἔσχεν υἱοὺς τὸν Βούπαλον καὶ Ἀνθερμον ἢ Ἀθηνίδην, ἵνα ἐπιδιορθώσῃ τις ὅσα ἀναφέρουσι Σουΐδας ὁ λεξικογράφος, ἡ Εὐδοκία ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους ¹⁾ καὶ τὰ τοῦ Πλινίου, οἵτινες περικλεεῖς ἐρμολύφοι ἐχρημάτισαν κατὰ τὴν Ε'. Ὀλυμπιάδα, ὥστε οὕτως τις ἀπερχόμενος ἤθελεν ἀνέυρει τὴν τέχνην ἀρχομένην ἀπ' αὐτῶν τῶν Ὀλυμπιάδων. Ἀμφότεροι οὗτοι κατεσκευάσαν ἀγάλματα ἅπερ ἐθαυμάζοντο οὐ μόνον ἐν τῇ οἰκείᾳ αὐτῶν πατρίδι τῇ Χίῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Θάσῳ, Περγᾶμῳ, Λέσβῳ, Δήλῳ καὶ ταῖς πέριξ νήσοις, διόπερ ἐφαίνετο ἐν τῷ ἐν Δελφοῖς Ναῷ γεγραμμένον, ὅτι ἡ Χίος ἦτο ὀνομαστὴ οὐχὶ τοσοῦτον διὰ τὰς ἑαυτῆς ἀμπέλους, ὅσον διὰ τὰ τοῦ Ἀνθέρμου ἔξοχα ποιήματα, οὐδὲ δύναται τις νὰ υποθέσῃ ὅτι χρώμενοι οὗτοι Παρίῳ λίθῳ, οὐδόλως μετεχειρίζοντο καὶ τὰ μέταλλα, ὅπερ τρανῶς μαρτυρεῖ Πausanias λέγων ὅτι ἀφιερώ-

θησαν τῷ Ναῷ τῆς Νεμέσεως αἱ τρεῖς ἐκ χαλκοῦ κατεσκευασμένα Χάριτες, ὑπὸ τοῦ μνησθέντος Βουπάλου, ὃς εὐδοκίμως εἰργάζετο καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἀδελφὰς τέχνας, καὶ αἱ ἐφευρέσεις αὐτῶν ὕστερον κατέστησαν ὁ γνῶμων τῶν παραστάσεων τῶν Θεοτήτων, καὶ ἀρχαίου σχολείου τεκμήριον ¹⁾.

Ἐκ Χίου προσέτι εἴλκε τὸ γένος καὶ ὁ διαπρεπὴς Γλαῦκος· ἀπορῶ δὲ τίνος ἔνεκεν ὁ Ἰούνιος ὑπολαμβάνει αὐτὸν δύο διαφόρους τεχνήτας ²⁾. Τοσοῦτον δ' ἔξοχος ἦτο κατὰ τὴν τέχνην, ὥστε κατέστη παροιμία, ὅτε λόγος ἐγένετο περὶ λαμπρῶν ἔργων καὶ μεγίστην ἐχαίρετο φήμην, ἀνακαλύψας διὰ τῆς συγκρούσεως τεσσάρων χαλκίνων δίσκων μουσικὴν τινὰ συμφωνίαν ³⁾, πρὸς δὲ καὶ τὴν διὰ σιδήρου προσάρμοσιν ⁴⁾.

Ἀξιοπαρατήρητον προσέτι ἦτο ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας καὶ ὁ μέγας ἐκείνος ὑποκράτης, ὃν Ἀλύπτης ὁ Βασιλεὺς τῶν Σάρδεων ἀνέθηκεν ἐν τῷ Ναῷ τῶν Δελφῶν, καὶ ἐφ' οὗ ἦσαν ἐγκεχαραγμένα διάφορα ἔντομα, μικρὰ φυτὰ καὶ ζῴδια ⁵⁾.

Κατὰ δὲ τὴν ΡΖ'. Ὀλυμπιάδα ἦνθι καὶ ὁ Σώστρατος ὁ κατασκευάσας διὰ τὴν τῆς Ἀλιφῆρας πόλιν τὸ χαλκοῦν τῆς Ἀθηναῖς εἰδωλον, θαυμαζόμενον διὰ τε τὸ μέγεθος καὶ τὴν τέχνην ⁶⁾ καὶ συνεργὸν λαβὼν ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ τὸν Ἑκατόδωρον ὃν ἐσφαλμένως ὁ Πausanias Ἑπατόδωρον ⁷⁾ ἀποκκαλεῖ λέγομεν δὲ κακῶς, διότι φαίνεται ἡμῖν προτιμητέα ἡ τοῦ Πολυβίου μαρτυρία, ὃς καὶ ἀρχαιότερος ἦν τοῦ Πausanίου, καὶ ἐγκρατέστερος τῶν πραγμάτων τῆς ἑαυτοῦ Πατρίδος Ἀρκαδίας.

Τὸν Σώστρατον διεδέχθη Πανθίας, ὅστις, διδασκθεὶς παρὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς τὴν ἐρμολυφικὴν τέχνην, κατεσκευάσε τότε τῷ ἔξ Ἀργους νικητῇ Ἀρισταίῳ τὸ ἄγαλμα τῆς Ποδωκείας καὶ τὸ τοῦ

1) Pl. L. XXXVI § Paus. L. IV.

2) Paus. L. IV. e IX.

3) Catal. Argolicum.

4) Zenob. Prov. cent. II.

5) Etrod. L. I e Larcher. Nota corrispondente.

6) Philib. Ist. L. IV.

7) L. VIII.

Ξενοδίκου, στεφανωθέντος διὰ τὴν εἰς τὴν γυμνικὴν ὑπεροχὴν του ¹⁾).

Οὕτω μετέβαιναν ἡ τέχνη ἀπὸ οἰκογενείας εἰς οἰκογένειαν, ὥς ἂν ἡ λεπτότης καὶ ἡ περὶ τὰς τέχνας ἐμπειρία τῶν Χίων ἦτο προ-
πατορικὴ αὐτῶν κληρονομία. Ἐπάναγκες πρὸς τοῦτοις ἐστὶ νὰ εἴ-
πωμεν ὅτι ἡ χωνευτικὴ ἐσκλήωσεν, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὰ μέρη ἐκεῖ-
να, καθότι οἱ πρῶτοι ἐφευρεταὶ τῆς τέχνης ταύτης χρηματίσαντες,
καὶ χαλκὰς εἰκόνας κατασκευάσαντες, ἦσαν οἱ Σάμιοι ἐκεῖνοι Πέ-
κος καὶ Θεόδωρος, ὧν ἡ πατρὶς ὀλίγον ἀπέχετο τῆς Χίου ²⁾).

Ἀριθμοῦντες τοὺς Χίους ἐρμολυφάας, δὲν δυνάμεθα ν' ἀποδώ-
σωμεν εἰς τινὰς ἐξ αὐτῶν τοὺς ἡμετέρους ἵππους, διότι δύνανται
νὰ ᾧσιν ἔργον καὶ ἄλλων Ἑλλήνων τεχνητῶν, καὶ ἀρκεῖ τις νὰ ἴδῃ
τὸν κατάλογον πάντων τῶν ἐργασθέντων εἰς ὀρεῖχαλκον καὶ ποιη-
σάντων τεθρίππους ἵνα ἐκπλαγῇ καὶ ἐκθαμβος μείνῃ.

Ἀλλ' ἐκ τῆς φήμης τῆς πόλεως, καὶ τῆς ζέσεως μεθ' ἧς ἡ γλυ-
πτικὴ ἐνταῦθα ἐκαλλιεργεῖτο, δύναται τις νὰ πορισθῇ τὴν ἀξιολο-
γότητα τῶν ἀγαλμάτων ἡμῶν παρὰ τοῦ θέλοντος νὰ κρίνῃ αὐτὰ δι'
ἀλλοτρίου κύρους μᾶλλον, ἢ δι' ἀλλοτρίων ὀφθαλμῶν.

Ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ὁ Σεΐτζης ᾧδὲ πως ἀποφαίνεται :
«Οἱ ἵπποι οὗτοι, λέγει, εἰσὶν ἐπίσημοι καὶ παριστάνουσι τὴν δύ-
ναμιν μᾶλλον, ἢ τὴν λεπτότητα». Ἐκ τῆς τετμημένης αὐτῶν κό-
μης καὶ τοῦ σχήματος τῆς οὐράς, εὐκόλως ἐξάγεται ὅτι ὁ τεχνήτης
ὅλως ἠγνόει τίνι τρόπῳ νὰ παραστήσῃ αὐτούς.

Αἱ κεφαλαὶ ὅμως αὐτῶν εἰσὶ τῷ ὄντι ἀξιοπαρατήρητοι· αἱ ἡ-
μιονεωγμέναι ῥινεῖαι καὶ τὰ κεκηνότα αὐτῶν στόματα πνέουσι τὴν
ζέσιν καὶ τὴν ὀρμὴν μεθ' ἧς ὑπ' αὐτῶν ἐσύρετο τὸ ἥλιον ἄρμα, καὶ
χωρὶς ματαίως ν' ἀναδράμωμεν εἰς εἰκασίας, φαίνεται ὅτι πιθανώ-
τερά εἰσι τὰ ὑπὸ τοῦ Λυσίππου περὶ τούτων λεγόμενα, ἢ τὰ ὑπὸ
Πολυκλήτου καὶ Μύρωνος.

Τῶν τεχνητῶν ἐκεῖνων τὰ ἔργα ἦσαν παραστατικὰ νεαρῶν εἰ-
κόνων καὶ ἐφαίνοντο οἱ μῶνες, ὥς εἰπεῖν, τεταραγμένοι, καὶ ἐπομέ-
νως παρετρεῖτο ἰσχυρὸς μᾶλλον ἢ χάρις. Ἀμφοτέροι δὲ οὗτοι ἠγνόουν

τῆς κόμης τὴν κατασκευὴν, καὶ ἠκμαζον κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεῖ-
νους, καθ' οὓς οἱ Χίοι ἐν εἰρήνῃ διατελοῦντες ἦσαν ἰσχυροὶ κατὰ
θάλασσαν, ἠδύχουν διὰ τοῦ ἐμπορίου, καὶ εὐκόλως ἠδύναντο νὰ
καλλωπίσωσι τὴν ἑαυτῶν μητρόπολιν.

Τοιαύτη ἐποχὴ διήρκεσεν ἀπὸ τῆς Οἴ—ΡΙΓ'. Ὀλυμπιάδος, ἐπο-
χῇ, ἐν ἣ συγκатаλέγονται τὰ ἐβδομήκοντα ἐκεῖνα εὐδαίμονα διὰ
τοὺς Χίους ἔτη. Ἐὰν λοιπὸν κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον κατασκευά-
σθησαν οἱ ἡμέτεροι ἵπποι, ἀριθμοῦσι μέχρι τοῦδε 2,248 ἔτη, ἦτοι
382 π. Χ., καὶ εἰσὶν ἀρχαιότεροι παντὸς ἄλλου χαλκίμου μνημείου,
σωζόμενοι ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Ἀλκιβιάδου, τοῦ
Περικλέους, τοῦ Πλάτωνος.

Ἡ γνώμη τοῦ Κ. Γεϊτζ νομίζω ὅτι δὲν εἶνε ἀξία καλῆς ὑποδο-
χῆς. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ Μύρωνος καὶ τοῦ Πολυκλήτου φαίνονται
διάφοροι, καὶ ὁ πρῶτος φημίζεται πολυαριθμότερος καὶ ὀξυνούστε-
ρος καὶ συμμετρικώτερος τοῦ δευτέρου, ὅστις ὑπὸ τινος ἀρίστου
κριτοῦ ὀρίζεται ἐξοχος ποιητῆς καὶ ἐπιτηδειότερος νὰ ἐκφράσῃ τὴν
τρυφηλότητα τοῦ Βάκχου καὶ τὴν θάλλουσαν νεότητα τοῦ Ἀπόλ-
λωνος, ἢ τὸ εὐρωστον τοῦ Ἡρακλέους ¹⁾. Πρέπει ἀκολούθως ν' ἀ-
ποδείξῃ τις ὅτι ὁ Μύρων ἦνθε ἐν τῷ διαστήματι τῷ μεταξὺ τῆς
Οἴ. καὶ ΡΙΓ'. Ὀλυμπιάδος καὶ οὐχὶ ἐν τῇ Ε'. ὥς φαίνεται βέ-
βαιον ²⁾, καὶ ὅτι τοῦθ' ὅπερ περὶ αὐτοῦ μόνου λέγει ὁ Πλίνιος, ὅ-
τι δὲν ἐποίησε τὰ μαλλία καὶ τὴν ἥβην ἐπιτηδειότερα τῆς τραχείας
Ἀρχαιότητος, ἠδύναντο ν' ἀποδοθῇ καὶ αὐτῷ τῷ Πολυκλήτῳ. Ἔτι
πρὸς, αὐταὶ αὐταὶ αἱ λέξεις διδάσκουσι μὲν ὅτι ὁ Μύρων δὲν ἐγί-
νωσκε νὰ δώσῃ μαλακότητά τινα καὶ στίλβωσιν εἰς τὰ μαλλία,
δυσχερέστατον πρᾶγμα ἐν τῇ γλυπτικῇ, καὶ ὅτι παρίστα τοὺς κοκ-
κίνοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀκριβῶς παραλλήλους, ἀλλ' οὐχὶ ὅτι ἀνεπιτή-
δειος ἦτο νὰ ἐκφράσῃ τὰς ἱππίους τρίχας, ἥττονα ἀπαιτούσας ἐ-
πιμέλειαν καὶ δεξιότητα. Μάλιστα ζητητέον διατί ἐν τοῖς ἀναγλύ-
φοις τοῦ Παρθενῶνος, τῷ Φειδίᾳ ἀποδιδόμενοις, εἰς δύο ὡραιό-
τατα ἀγάλματα ἀρετάκινα τοῦ Ἡρακλείου, εἰς πολλοὺς λίθους

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΑΘΕΟΥΠΟΥ

1) Win. Ist. L. IX. C. 1.

2) Monum. Ined. Part. C. C. XXV. Tratt. Prel. C. III.

1) Paus. L. II degli Eliaci. Plin. L. XXXIV.

2) Paus. L. VIII e X. Eust. Gomm. in Dion. Perieg.

καὶ εἰς μίαν καρυατίδα, βλέπονται ἵπποι ἄνευ μακρᾶς κόμης, ἀποτελούσης τὸ κάλλος καὶ τὴν ὑπεράσπισιν αὐτῶν.

Ἡ παρατήρησις αὕτη δὲν διεξέφυγε τὸν Οὐδίνκελσον, ὅστις συμπεραίνει ὅτι οὐχὶ διὰ μόνον ἐπίδειξιν παρίσταντο οἱ ἵπποι τετμημένοι τὴν κόμην.

Ὁπωσδήποτε ἡ ιδέα ὅτι οἱ ἵπποι κατασκευάσθησαν κατὰ τὰ ἔνδοξα ἔτη τῆς Χίου, ἔχεται τινος πιθανότητος, ἂν καὶ μένωμεν ἀμφίβολοι ἔνεκεν χωρίου τινὸς τοῦ Κικέρωνος, ὅστις κατὰ τοῦ Οὐέρρου ἐπιπίπτων, ἐπιπλήττει αὐτὸν ὅτι ἤρπασεν ἐκ Χίου πολλὰ ὠραῖα ἀγάλματα ¹⁾· ἐνταῦθα ἡδύνατό τις νὰ προσθήσῃ ὅτι οἱ ἵπποι, ἃ δὲν εἶχον σχηματισθῇ, ἃ δὲν ἦσαν περίφημοι, ἀφ' οὗ δὲν ἀπετέλεσαν μέρος τῶν σκύλων, ἂν καὶ πιθανὸν νὰ ἔμεινε, ὥς μετὰ τὴν κατάρτησιν καὶ τὰς κλοπὰς τῶν Ῥωμαίων ἔμειναν ἐν Ἡπείρῳ τῆς Ἑλλάδος τὰ τοσαῦτα ἔργα, ἅτινα παρέχουσιν ἄφθονον ὕλην εἰς τὰ δέκα βιβλία τοῦ Παυσανίου.

Καὶ ἴσως ὁ Οὐέρρης δὲν ἐτόλμησε ν' ἀρπάσῃ καὶ αὐτὰ, διότι ἔκειντο εἰς μνήμην κατορθώματός τινος, ὅπερ παρεκίνει τὴν ζηλοτυπίαν τοῦ λαοῦ, μὴ δυναμένην ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ ὑπομείνῃ ἐν εἰρήνῃ τὴν ἀρπαγὴν.

Καὶ τίς οἶδε μὴ ἀνεπώλουν νίκην τινὰ τῶν Χίων ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἢ ἐν τινὶ τῶν δημοσίων καὶ ἱερῶν ἀγώνων τῆς Ἑλλάδος, ἐνθα πανταχόθεν συνέρρεον οὐ μόνον οἱ ἰδιῶται, ἀλλὰ καὶ οἱ Βασιλεῖς καὶ αἱ πολιτεῖαι.

Τῷ ὄντι, οὐ μόνον ὁ ἀρματῆλάτης, ἀλλὰ καὶ ὁ ἵππος αὐτὸς ἐτύγχανε τιμῶν, ὥστε περίφημά εἰσιν ἄχρι τοῦ νῦν τὰ ὀνόματα, ὁ Αἰᾶξ, ὁ Αἰακὸς, ὁ Ἀετὸς κτλ.

Εἰς τὰ γενναῖα ταῦτα ζῶα ἠγείροντο ἀγάλματα, ἐχορηγεῖτο δημοσία ταφή, τὸνομα καὶ ἡ πατρίς ἐχαράττετο ἐπὶ μαρμαρίνων πινάκων, καὶ παρεχωρεῖτο τὸ ὠραῖον ἐπίθετον «*στεφανηφόροι*» ὅπερ ἐξαιρετικῶς εὐρίσκομεν ἐν τινὶ μεταλλεῖᾳ τῇ Χίῳ διδόμενον.

Καὶ ἐκ τῆς αἰτίας ἴσως δι' ἣν ἐγίνοντο οἱ ἵπποι, ὁ Θεοδοσίος συνέλαβε τὴν ιδέαν νὰ τοποθετήσῃ αὐτοὺς ἐν τῷ Βυζαντινῷ κίρκῳ.

Ἀλλ' ὅχι, ὅτι πολὺ παρεξέτράπημεν εἰκάζοντες, καὶ καιρὸς ἦδη νὰ περιστείλωμεν τὰ ἱστία, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ὁ χρόνος, ὅστις ἀφήρесе τοσαῦτα πολύτιμα συγγράμματα, θέλει ἀποτίσει αὐτὰ μετὰ τῶν ἀρχαίων ἀπομνημονευμάτων τῶν αὐτοῖς ἐμπιστευθέντων.

Ἐπ' ἀνάγκης πρὸς τοῖς ῥηθείσι καθίσταται νὰ προσθέσωμεν ὅτι οἱ, ὧν μνείαν πρόσθεν ἐποιησάμεθα, ἵπποι ἀπῆλθον ἀν τῆς προσηκούσης ἀξίας καὶ πρὶν τῆς ἐποχῆς τοῦ Θεοδοσίου, εἰ οὗτος δεδομένος εἰς τὴν ἵππασίαν καὶ τὴν ζωγραφίαν, εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἐπὶ συνέσει διακεκριμένος Αὐτοκράτωρ διανοεῖτο νὰ μεταφέρει τούτους εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὥς μετεκομίσαστο καὶ τοὺς ἐλέφαντας ἐκείνους ἐκ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἱεροῦ τοῦ Ἄρεως ¹⁾, τοῦθ' ὅπερ ἐδύνατο νὰ συμβῇ ὅτε, ἀνεγερθείσης τῇ ἐπιμελείᾳ αὐτοῦ τῆς ἐκ σεισμοῦ εἰς ἐρείπια μεταβληθείσης Κωνσταντινουπόλεως ἤθελον ὑποχρεωθῇ αἱ ὑποτελεῖς αὐτῇ πόλεις νὰ προσφέρωσιν ὥς φόρον τὰ πολυτιμώτερα καὶ κάλλιστα τῶν μνημείων τῶν.

Διόπερ βλέπομεν κεκοσμημένην τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῶν ὠραιότερων τῶν Δελφῶν μνημείων, ἀνηκόντων εἰς τὰς Ἀνατολικὰς καὶ Δυτικὰς ὑποτελεῖς πόλεις, τὴν Κύζικον, Νικομήδειαν, Κύπρον τε καὶ Ἀντιόχειαν, ἐν αἷς διαπρέπει κατ' ἐξοχὴν ἡ Χίος ²⁾.

Ἀλλὰ, τίς ἀνθρωπίνη διάνοια θέλει ἀσπασθῇ ἀδιστάκτως ὅτι, μετακομισθέντες οἱ ἵπποι εἰς Κωνσταντινούπολιν διέμεινον ἀβλαβεῖς ἐπὶ ὀκτὼ περίπου ἑκατονταετηρίδας ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων, οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐμφυλίων στάσεων καὶ περισπασμῶν, τῶν σεισμῶν καὶ πυρπολήσεων, ὧν θύματα ἐγένοντο τὰ ἀξιολογώτερα τῶν μνημείων, καὶ ἐξ ἐκείνων τέλος, ὧν ἐν ταῖς πόλεσι ταύταις διέλαμψαν ³⁾.

Τίς ἄρα γε γνήσιος Ἕλλην δύναται μεθ' ἡρεμίας ψυχῆς καὶ ἀδακρυτῇ ν' ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν μνήμην τοῦ τὰς ἐγκαθεύξεις, τὰς βίας, τοὺς προπηλακισμοὺς, ὅσα ποτὲ τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης τὰ ἔθνη διέπραξαν κατ' αὐτῆς τῆς Βασιλίδος τῶν πόλεων;

Τῷ ὄντι, ἐκ τῶν πολυπληθῶν λαφύρων, τῶν ἀναριθμῶν θη-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΑΤΗΓΗΓΗ ΕΒΛΑΦΟΝΙΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ

1) *Cedr. Com. Ist.* p. 254 Anon. in Band. 1. 60.

2) Anon. 14. 11. 60.

3) Heyne, de interitu oper. antiq. Epolit. Comment. Societ. Cott. T. XII.

σαυρῶν, οἵτινες ἐπεσωρεύθησαν ἐν Ῥώμῃ, καὶ ἐκ πολλῶν κατακτήσεων, ὁ Ῥωμαίων Δῆμος εἰς τοσοῦτον αἰσχροτήτος ἐξώκειλεν, ὥστε οὔτε θρησκείαν, οὔτε αὐτὰ τῶν Ἡγεμόνων τὰ παραγγέλματα ἐσεβοντο. Καὶ ἂν τὰ νικηφόρα ἐκεῖνα στίφη βέβηλον ἔθιστον χεῖρα κατὰ τῶν ἱερῶν τῶν Ναῶν ἐπίπλων καὶ κοσμημάτων, ὑπὸ δεξιῶν κατεσκευασμένων χειρῶν, θραύοντες τὰς θύρας καὶ καταπατοῦντες καὶ εἰκόνας καὶ ἄμφια καὶ διὰ τῶν ἡμιόνων εἰσερχόμενοι εἰς τὰ δσιώτερα μέρη, καταστρέφοντες τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα ἐδάφη, ὡς ἐδύνατο αὐτὰ τὰ τῶν Ἑλλήνων λιθοξόων ποιήματα νὰ μὴ ὑποκύψωσιν εἰς τὴν δρμὴν τῶν θηρίων τούτων ;

Ταῦτα πάντα βεβαίῳ καὶ Νικήτας περιγράφων μίαν τῶν εἰκόων ἐκείνων καὶ λοιπῶν ἀγαλμάτων, ὅσα οἱ ἐπάρατοι οὔτοι καὶ ἐχθροὶ τῶν Μουσῶν καὶ τοῦ ὠραίου ἔθραυσαν ἐνέπρησαν, ἢ καὶ διὰ ὑποδεστέρων ἔργων ἀντήλλαξαν ¹⁾. Εἰ δέ τις ἀμφιβάλλει εἰς τοὺς λόγους τοῦ Νικήτα, νομίζων αὐτὸν ὀργισμένον καὶ ἐκδικούμενον τὴν ἀθλίαν τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος κατάστασιν, ἀκουσάτω τῶν λόγων Πάπα Ἰνοκентίου τοῦ Γ'. λέγοντος : «*Ut Graecorum Ecclesia, quæ in Latinis nonnisi prodictionis exempla et opera tenebrarum aspexit, ut merito [illos abhorreat plusquam canes ²⁾]*».

Διὰ τῆς λέξεως ἐνταῦθα *Λαῖνοι* δὲν πρέπει τις νὰ νομίσῃ μόνον, ὡς ἀποφαίνεται ὁ Κόμης Κικονιάρης, τοὺς Ἑνετοὺς, ἀλλ' ἅπαντας ἐκείνους, οἵτινες ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας διεπόμενοι μετέβησαν εἰς Ἱερουσαλὴμ, καθάπερ καὶ Γάλλοι καὶ Φλαγίγγοι καὶ Ἄγγλοι· οὐδὲ ὀφείλει τις νὰ πεισθῇ τοῖς τοῦ Συγγραφέως ῥήμασι, ὅς διακαοὺς ἐνεκα ἔρωτος πρὸς τὴν οἰκίαν πατρίδα, αἰτιᾶται τοὺς Γάλλους, καθότι ἢ ἐξ ἴσου τὸν τε ψόγον καὶ τὸν ἔπαινον τοῖς ἀνθρώποις ἀπονέμουσα ἱστορία, διδάσκει ὅτι πάντα τὰ ἔθνη ἔλαβον μέρος εἰς τὰς μνηθείσας βιαιοπραγίας, καὶ ἡμεῖς οὐδόλως πρέπει νὰ θαυμάσωμεν, παραβάλλοντες τὰ τοιαῦτα πρὸς τὰ γεγονότα. Ἡ ὀργὴ καὶ ἡ βιαιοπραγία τῶν στρατιωτῶν οἰουδὴποτε ἔθνους ὑπῆρξαν ἀείποτε τοιαῦτα, καὶ ἐκ τούτου οὐδὲν

1) Narratio de Statuis Copinis.

2) Gesta Innocentii III. p. 57.

ἤττον τοῦ Νικήτα, ἀκούομεν τοῦ Πολυβίου δυσανασχετοῦντος ὅτι ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ Ῥωμαίων στρατιωτῶν ἐκρημνίζοντο κατὰ γῆς τ' ἀγάλματα, καὶ περιφρονοῦντο τὰ ἔθνη, καὶ οἱ στρατηγοὶ ἐπαίζον τοὺς κύβους ἐπὶ τῶν ὑπὸ ἐξόχων καλλιτεχνῶν ἐξωγραφισμένων πινάκων. Ἐκτὸς τούτου κατ' αὐτὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν ὅλῳσιν, ὅποσα πεπλανημένα καὶ ὕλως ἄδοξα ἔθνη δὲν ἐστράτευσαν ὑπὸ τὰ Ῥωμαϊκὰ ὅπλα ; χωρὶς νὰ προσθέσωμεν ὅτι οὔτοι ἦσαν ἔμποροι καὶ πολεμισταί, καὶ οὐκέτι ἡ Ῥώμη εἶχε καταστῆ ἑστία τῶν ὠραίων τεχνῶν, οὐδὲ εἰσέτι ἡ θάλασσα ὑποχωροῦσα, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὸ κράτος τῶν κολοσσῶν τούτων, εἶχεν ἀπογαιωθῇ πρὸς οἰκοδομὴν τῶν θαυμαστῶν καὶ μεγαλοπρεπῶν ἐκείνων κτιρίων, ἅτινα μαρτυροῦσιν εὐγλώττως τῆς τε Κορίνθου καὶ Ῥώμης τὰ μεγαλουργήματα. Ἐν μέσῳ λοιπὸν τοσαύτης καταστροφῆς δὲν εἶναι ἀξιοπαρατήρητόν πως τὸ ἡμέτερον μνημεῖον διέφυγε τὴν λύσσαν αὐτῶν, ὅπερ ἴσως ἐσώθη διότι ὁ στρατιωτὴς σεβόμενος, ὡς εἰπεῖν, τὸ μετ' αὐτοῦ τοὺς πόνους, τὴν ἡλὴ τῶν σαλπίγγων καὶ τὴν κλαγγὴν τῶν ὅπλων νεμόμενον ζῶον, κατ' οὐδὲν ἐβλάψεν αὐτό.

Ὁ Σαβρὺς ¹⁾ μετὰ γελοιώδους τινὸς κenoφροσύνης λέγει ὅτι τὸ ῥηθὲν μνημεῖον τῷ ἐδόθη ὑπὸ τῶν Γάλλων κατὰ τὴν Ἑνετοκρατίαν, ὅπερ ὕστερον διεκόσμει τὴν τῆς Μητροπόλεως εἴσοδον, ὡς ἐὰν οἱ Ἑνετοὶ ἐστράτευον μισθωτοὶ ἢ κατὰ δεύτερον λόγον ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἢ ὥσανει μὴ ἦσαν αὐτοὶ οὔτοι ἡ ἐμψύχωσις τοῦ πολέμου, ἐξ οὗ διὰ μεγάλης συνέσεως τοσαύτη κατέρρεεν ὠφέλεια.

Ἀπ' ἐναντίας δύναται τις νὰ ἀντίπῃ τῷ Σαβρῷ ὅτι, ἂν ἐδωρῇ τὸ σκῆπτρον τῷ Βαλδουίνῳ, τοῦτο πρέπει νὰ ὀφείλωσι τῷ Ἑρρίκῳ Δανδόλῳ, ὅς διὰ τῆς φρονήσεως αὐτοῦ προϋτίμησεν ἵνα ἡ βασιλεία αὐτῷ, ὡς λίαν ἀφισταμένῃ τῆς τε ὑπεροψίας καὶ ἐπιδράσεως τῶν Ἑνετῶν ἀνατεθῇ, ἵνα, ἐὰν ποτε ῥῆξις ἐπέλθῃ μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ αὐτοῦ φανῇ, ὅπως οὐν ἐπιεικέστερος.

Καταλληλότερον εἶνε νὰ πιστεύσωμεν ὅτι κατὰ τύχην σωθέντες οἱ Ἕλληες ἀπὸ τῆς πρώτης ταραχῆς, ἔμεινον κατὰ μέρος ἐν ἔτος,

ΙΑΚΩΒΑΙΟΥ
ΔΗΜΟΛΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΑΘΕΟΥ

ὁπότε ὁ Μαρίνος Ζήνος, ἐκλεχθεὶς τῷ 1,205 δήμαρχος ἐν Κωνσταντινουπόλει μόνος ἠγνόησε μετ' ὀλίγων ἀρχηγῶν τὴν ἀληθῆ αὐτῶν ἀξίαν. Τεκμαίρεται δὲ τοῦτο ἐκ τῶν ἄρτι ρηθέντων καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ Κυριαρχία ἐδώρησεν ¹⁾ εἰς τὸν ὑποκόμην Μορεζίνην ἓνα πόδα αὐτῶν καθ' ὃδὸν συντριβέντα, ὥστε νέος ἀντεκατεστάθη εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ, μετὰ μείζονος ἐπιτηδειότητος κατεσκευασμένος, ὡς φαίνεται ἐν τῷ ὀπισθεν μέρει τοῦ πρώτου ἵππου. Ἐὰν πιστεύσωμεν εἰς τὸν Ἐρίτζον, ἐπετέθησαν ἀκολούθως εἰς τὸ νεώριον, ἔνθα διέμεινον ἐπὶ πολὺ, καὶ ἀντὶ μετὰ θρησκευτικοῦ σεβασμοῦ νὰ διατηρῶνται, πολλάκις ἐκινδύνευσαν νὰ θραυσθῶσι, τοσοῦτ' ἀμαθείς ἦσαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἱ ἄνθρωποι. Ἀλλ' ὀφθέντες εἴτα ὑπὸ τινων πρέσβων, τῆς γλυπτικῆς εἰδημόνων, καὶ μεγάλως ὑπ' αὐτῶν θαυμαστωθέντες ἐτοποθετήθησαν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ²⁾, οὐχὶ ὡς ἀφιέρωμα εἰς τὸν Θεὸν τῆς Νίκης, ἀλλ' ὡς εἰς τόπον ὑψηλὸν, σημαντικὸν καὶ ἀσφαλῆ, ὥσπερ τὰ κατώτερα ἀνάγλυφα ἐκεῖνα, τὰ παριστάνοντα τὸν Ἡράκλην, τὴν Δήμητραν καὶ ἄλλα μυθολογικὰ πρόσωπα, προσηρμόσθησαν εἰς τὸ τοῖχος τοῦ Ναοῦ. Καὶ ἂν καὶ, κατὰ τὴν σοφὴν παραγγελίαν τοῦ Πλινίου, τὰ ἐξοχα κατασκευάσματα τίθωνται εἰς τόπους ὑψηλοὺς, ἵνα φαίνωνται καὶ θαυμάζωνται ὑπὸ τῶν περιηγητῶν, οὐδὲν ἥττον δὲν δύναται τις ν' ἀρνηθῇ ὅτι οἱ ἵπποι ἐν ᾧ αὐξάνουσι τὴν λαμπρότητα τοῦ Ναοῦ, οὐδεμίαν λαμβάνουσιν ἀπ' αὐτοῦ ἐκεῖνοι καὶ δὲν φαίνονται, οὕτως εἰπεῖν, εὐχарιστημένοι νὰ κῆνται ἐπὶ τοῦ ἀριστουργήματος ἐκείνου τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης, διότι ἐν τῇ ἐνδόξῳ, ἀλλὰ ξένῃ ταύτῃ γῇ, πολλὰ ἄλλα ἔργα μετηνέχθησαν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος.

Ἄγνωστός ἐστιν εἰσέτι ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν οἱ ἡμέτεροι ἵπποι ἐπὶ τῆς Μητροπόλεως ἐτέθησαν, καὶ οὐδεμίαν μάλιστ' αὖ μνησίαν περὶ τούτου ποιοῦσι τὰ ἔνενικά χρονικά, εἰμὴ κατὰ τὸ τέλος τῆς Ε'. ἑκατονταετηρίδος. Πρῶτος ὁμιλῶν περὶ τούτου εἶνε ὁ Πετράρχης εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἐκείνου πρὸς τὸν Πέτρον Πηλοποιόν ἐκ Βωλωνίας, ὅταν περιγράφῃ τοὺς ἀγῶνας, οἵτινες ἐν Ἐνστάτῃ τῷ 1,364 ἔλαβον

1) Sanuto. Vite dei Duchi. Andrea Moresini, dell' imp. ed. esp. di Terra-Santa.

2) Discorso delle medaglie. (loc. cit.) Sanson, Ven. p. 12.

χώραν, ἐνεκεν τῆς ἀνακτήσεως τῆς Κρήτης, οὗς καὶ αὐτὸς εἶδε. « Locus est, γράφει οὗτος, ubi quatuor illi aerei et aurati equi stant, antiqui operis, ac praeclari, quisquis ille fuerit, artificis, ex alto pene vivis adhinnientes et pedibus abstrepentes ¹⁾ ».

Τὸ χωρίον τοῦτο ἀξιόν ἐστι ν' ἀναφερθῇ, οὐ μόνον διότι πρῶτον ἐνταῦθα ἀναπολοῦνται οἱ ἵπποι, καὶ φαίνεται πόσον τότε ἐτιμῶντο, ἀλλ' ἵνα ἀπονεύω εἰς ἱμάς, Κύριε Σύμβουλε, τὸν ὀφειλόμενον ἔπαινον, ὡς ἐπιτήδειον κριτικόν, διότι ἐν ᾧ πρῶτον ἀνεγινώσκειτο: « pene vivis odimentes, ὥστε ὁ Σανσοβίνος ἐπήδησε τὴν δυσκολίαν ἐν τῇ μεταφράσει αὐτοῦ, διαστρέφων τὸ χωρίον ²⁾, ἡμεῖς διὰ τῆς μεταβολῆς τριῶν γραμμάτων ἀνεδώκατε ὠραίαν καὶ κομψὴν εἰκόνα, ὥστε νῦν δοκοῦσιν οἱ ἵπποι οἴωναι χαμαιτίζοντες καὶ τοῖς ποσὶ κροτοῦντες.

Ἐκτὸς τούτων ἡδυνάμεθα ἐκ τῆς ἱστορίας νὰ συμπεράνωμεν ὠραίαν πρὸς τιμὴν ἡμῶν μαρτυρίαν, ἔαν ἡ διήγησις Ἀγγλου τινὸς προήρχετο ἐκ βεβαίας πηγῆς, διότι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος συγγραφεὺς παραμορφώσας πολλαχῶς τὸ ἴδιον πόνημα, ὀλίγην ὑπόληψιν χαίρει. « Ἀφ' οὗ οἱ Ἐρετοὶ, λέγει οὗτος, ἐρίκησαν τῷ 1,201 (ἤθελε νὰ εἴπῃ τῷ 1,204) τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁ Μαυρίκιος (Μαρίνος) Ζήνος δήμαρχος ἐπεμψεν εἰς Ἐρετίαν τοὺς ἵππους, οἵτινες ἦσαν ἀρέκαθεν ἐν τῷ κίρκῳ (ἀψίδι) τοῦ Νέρωνος, συμαρκτικὸν εἶπε ὅτι ὁ Φραγκίσκος Καβάρας (Καρράρας) Ἡγεμὼν τῆς Μαρτουῆς (Παδούης) καὶ ὅστις ἐ χρημάτισε καὶ τῆς Ἐρετίας (πότε;) κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἐμγουλιῶν σπαραγμῶν τῆς Γενούης, ἔλαβε τὴν τόλμην νὰ ζητήσῃ τοὺς ἵππους, πρὶν ἢ οἱ πρέσβεις γίνωσι δεκτοὶ εἰς τὴν Ἀδελφίαν ³⁾ ».

Οὐ διάφορος τῆς ὑπὸ Πετράρχου δοθείσης, εἶνε ἡ κρίσις τῶν μεταγενεστέρων, οἵτινες συμφώνως ἐν τινι συγγράμματι περιφανεῖ καὶ ἀξιολογοτάτῳ διακηρύττουσιν ὅτι τὸ σῶμα τῶν ζώων εἶνε ἀναλο-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ

1) Epist. Senil. IV.
2) Vedi sopra, 3. alla naraz. del Co. Ciconiara.

3) Voyage en France, en Italie et aux îles de l' Archipel. Ouvr. traduit de l' Anglais 1763. T. 11, 195. e 96.

γώτατον, κομψὸν καὶ ὠραῖον¹⁾). Εἰς τὴν κρίσιν ταύτην τὴν ὑπὸ πολλῶν ὑποστηριχθεῖσαν αντιπαρτάσσεται ὁ Φαλκονέ ὅστις ἀγενεῖς κρίνει τὰς κεφαλὰς καὶ τὰς συγκολλήσεις, καὶ λυπεῖται ὅτι ὁ δ-πίσθιος ποῦς προβάλλει ὑπὸ τὸ σῶμα, ἐν ᾧ ὥφειλεν εἶναι ἐν τῷ περιπατοῦντι ζῶν ὁ ἀπώτερος²⁾). Ἐὰν ἡ ἐπὶ κρίσις αὕτη ὀρθῇ ἐστίν, ἀπόκειται τοῖς σοφοῖς νὰ κρίνωσι, διότι ὁ Φαλκονέ, ἐπίσημος ἐρμολύφος καὶ συγγραφεὺς, φαίνεται μεγάλην τάσιν ἔχων νὰ κατηγορῇ τοὺς παλαιούς, οὐχὶ, ὡς ἕτεροι εἶπον, ἵνα ἑαυτὸν ἀνυψώσῃ, ἀλλὰ διὰ τὴν ἔφειν ἐκείνην νεωτερισμοῦ, ἥτις καθιστᾷ αὐτὸν ὅμοιον τῷ Perault, ὁμοιοθεῖ φιλολόγῳ. Ἐκτὸς τούτου οὗτος ἐπάγει εἰς μαρτυρίαν τοὺς γραπτοὺς πίνακας, καὶ ἡμεῖς ἀφ' ἑτέρου ἱκανοποιούμεθα ἀρκούντως, ἐὰν μεθ' ὅλων τῶν ἀκριβολογιῶν αὐτοῦ προτιμᾷ τέλος πάντων τῶν ἵππων τῆς Ἑνετίας, τὸν περίφημον ἐκείνῳ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, ὅστις κεῖται ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου.

Ἀκολουθῶνς ἵνα ὀρθῶς κρίνωμεν περὶ τοῦ κάλλους εἰκόνων τινῶν, ὀφείλομεν νὰ γινώσκωμεν ἐν ἐγένοντο μόνον ἵνα καθ' ἑαυτὰς διαλάμπωσιν, ἢ μᾶλλον ἵνα χρησιμεύσωσιν εἰς ἄλλην οἰκοδομὴν, διότι ἐν τῇ δευτέρᾳ ὑποθέσει πρέπει νὰ προσάψῃ τις καὶ τὴν ἀναλογίαν, ἥτις ἀρκεῖ εἰς τὸν ὀφθαλμόν, ἵνα ἱκανοποιηθῇ ἐκ τῆς ὠραιότητος ἐκείνης, ὠραιότητος, ἥτις, καὶ τοι μὴ ὑπάρχουσα, φαίνεται ὁμῶς οὕσα μακρόθεν. Τοῦτο δὲ λέγω περὶ οἰουδήποτε κυρίως, ὅστις ἐπιθυμῶν λεπτὴν καὶ ἀκριβῆ ἐξέτασιν, ἤθελεν ἰσχυρισθῇ ὅτι οἱ ἵπποι ἔχουσι τι στερεὸν εἰς τὰ μέλη.

Ἀλλ' ἐὰν οὗτοι πάντοτε ἐθεωρήθησαν εὐγενεῖς διὰ τὰς ἀναλογίας, ἀνάγκη νὰ συμπεράνωμεν ὅτι οὐχ' ἥττον εὐγενεῖς εἰσι καὶ διὰ τὴν ὕλην. Διὰ τοῦτο ἔτι καὶ νῦν διαθρυλλεῖται ὅτι σύγκεινται ἐκ Κορινθιακοῦ μετάλλου, ὅπερ ὅμως ἀμφίβολόν ἐστι ἐὰν πράγματι ὑπῆρχεν, ἢ ἐὰν γέγονε, ὡς φέρει ἡ φήμη, ὅπταν ἐνεπρήσθη ὑπὸ τοῦ βαρβάρου Μουγγίου ἢ περιβλεπτοῦ καὶ καλῇ καὶ πλουσίᾳ ἐκείνῃ πόλιν. Ἄλλοι ἐξ ὀρειχάλκου ἐνόμισαν αὐτοὺς, καὶ ὀρθῶς, ἐὰν ὑπολάβωμεν τὴν λέξιν ἐν ᾗ εἶχε παρ' ἀρχαίοις σημασίαν, ὅπταν καὶ τὸν χαλκὸν

καθαρὸν καὶ μετ' ἄλλων μεμιγμένον ἐδήλου. Ἀλλὰ μεταγενέστεροι ἄλλοι ἀκριβέστερον παρατηρήσαντες, παρέδωκαν ὡς ἀναντίρρητον ὅτι τ' ἀγάλματά εἰσιν ἐκ καθαροῦ ὀρειχάλκου, καὶ δύο χημικοὶ μάλιστα ἦρον καὶ τὴν ἐλαχίστην περὶ τούτου ἀμφιβολίαν.

Ἐκ τοῦ ἐκ Παρισίων σταλέντος μοι, λέγει ὁ Κλαπάρθ, τεμαχίου χαλκοῦ, 40 μόνον κόκκων, ἐξήγαγον διὰ χημικῆς ἀναλύσεως, ὅτι οἱ ἵπποι οὗτοι δὲν σύγκεινται ἐκ καθαροῦ χαλκοῦ, ἀλλ' ὅτι περιέχουσι κασσίτερον, κατὰ μικροτάτην ὁμῶς ἀναλογίαν. Τὸ ὅζον δὲ τοῦ κασσιτέρου τὸ ἐξαχθὲν ἐκ 40 κόκκων μίξεως εἶναι μόνον 0,35 ἑκατοστὰ κόκκου, ἅτινα ἐπαναγόμενα εἰς τὴν μεταλλικὴν αὐτῶν κατάστασιν, εἰς 4,000 λίτρας μίγματος δὲν ἀφαιροῦσιν ἢ 7 μόνον κασσιτέρου. Ἐπειδὴ δὲ ἐκτὸς τοῦ ἀπλοῦ χαλκοῦ κατὰ τὴν νιτρικὴν διάλυσιν δὲν ἐφάνη οὐδὲν ἄλλο μεταλλικὸν σημεῖον, ἐλλόγως τις πρέπει νὰ ἐξαγάγῃ ὅτι ὁ ποιητὴς τοῦ θαυμασίου τούτου ἔργου ἤθελε νὰ συμπυκνώσῃ ἔτι μᾶλλον τὸν χαλκόν.

Ἀλλὰ μὴ δυναμένη ἡ ἐλαχίστη 7 κόκκων κασσιτέρου ἀναλογία νὰ ἐπιφέρῃ ἀλλοιώσιν τινα εἰς 993 κόκκων καθαροῦ χαλκοῦ εἰς τὴν τοῦ μετάλλου ποιότητα, ἔπεται ὅτι οὐδὲ πρὸς τὸν χαλκὸν συγκριτέα ἐστὶ ἡ τοιαύτη μίξις.¹⁾ Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Πρῶστος χημικός· μετ' αὐτὸν δὲ ἔρχεται ὁ ἐκ Γαλλίας Δαρσέτος ὃδε πῶς ἀποφαινόμενος.

Ἐὰν ὁ χαλκὸς τῶν ἐν Ἑνετίᾳ, ἵππων καθυποβληθῇ εἰς χημικὴν ἀνάλυσιν, θέλει εὐρεθῇ ἐν αὐτῷ κασσίτερος, μόλυθος, χρυσὸς καὶ ἄργυρος. Ἐὰν ξεσθῶσιν αἱ ἐπιφάνειαι καὶ ἀφαιρεθῇ τὸ ἐπίχρυσον αὐτῶν μέρος δὲν εὐρίσκεται εἰμὴ μόνον χαλκὸς κασσίτερος καὶ μόλυθος. Ἀλλ' ἐὰν παρατηρηθῶσι μεγάλα τεμάχια καὶ ἀποκαθαρισθῇ διὰ τοῦ ξυράφου ὁ πρασινοχαλκὸς δὲν εὐρίσκει τις μόλυθον μετὰ κασσιτέρου. Ἀλλ' εἶναι πλέον δυσχερὲς νὰ λάβῃ τις τοιαῦτα τεμάχια, ἐν ᾧ καθ' ὅλον τὸ μέγεθος τῶν ἵππων τούτων βλέπομεν διάφορα κεῖν, ἢ δὲ τοῦ κασσιτέρου καὶ μόλυθου μίξις, ἐξ ὧν γέμουσιν οἱ ἵπποι, διήλθον, ἐν μέρει, ἐκ τῶν τοῦ χαλκοῦ ἀνοιγμάτων.

1) Notes sur le Livre XXXVI de Plinie.

2) Ist. dell' arte ce. L. C. XV.

Ἄλλ' ἐκτελών τὴν ἀνάλυσιν ταύτην τοῦ χαλκοῦ, ἐπὶ ἐκλεκτῶν τεμαχίων, εὗρον αὐτὸν συγκείμενον ἐκ,

Χαλκοῦ 99,177

Κασσιτέρου 0,823

Κλάσματος ὁμοίου 0,008

Παρατηρητέον πρὸς τούτοις ὅτι τὸ θεικὸν ὀξὺ ἐθόλου τὴν διάλυσιν πιθανὸν λοιπὸν ὅτι τὰ 0,823 χιλιοστὰ κασσιτέρου ἄτινα εὗρεθησαν κατὰ τὴν διάλυσιν δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀνάμιξιν, ἀλλὰ πηγάζουσιν ἐκ τῆς μετὰ τοῦ κασσιτέρου μίξεως τοῦ μολύβδου, ἥτις ἐκάλυπτε τὴν ἐσωτερικὴν τῶν τεμαχίων ἐκείνων ἐπιφάνειαν, ὅπερ καὶ γὰρ ἠδυνήθη νὰ ἐξαγάγῃ.

Ἐντεῦθεν δύναται πᾶς τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι οἱ ἐν Ἐνεντία ἵπποι κατεσκευάσθησαν ἐκ μόνου χαλκοῦ, ἀλλὰ τοσοῦτον καθαροῦ ὥστε ματαίως τις σήμερον ἤθελεν ἀναζητῆσαι τοιοῦτον.

Ἀξιοσημείωτοι λοιπὸν καθίστανται οἱ ἵπποι διὰ τε τῆς χωνεύσεως τὴν μέθοδον καὶ τὴν καθαρὰν καὶ ἀξιόλογον αὐτῶν ὕλην, τοῦθ' ὅπερ δείκνυσιν πασιφανῶς ὅτι καὶ τοὶ κατασκευασθέντες κατ' ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν, ὅμως αἱ περὶ τὴν πολυτεχνίαν καὶ μεταλλουργικὴν τέχνην γνῶσεις τῶν ἀρχαίων δὲν ἦσαν περιορισμέναι.

Ἐπεθύμουν προσέτι νὰ λάβω μικρὸν μὲν, ἀλλ' ἐχρυσωμένον τοῦ χαλκοῦ τούτου τεμάχιον ἵνα προσδιορίσω σαφέστερον τὴν μέθοδον, δι' ἧς προσεκολλήθη ἐπ' αὐτῶν ὁ χρυσός. Ἡ τοῦ μετάλλου ὅμως ἀνωμαλία μαρτυρεῖ ὅτι μετεχειρίσθησαν πρὸς τοῦτο καὶ ὑδράργυρον, ὥστε καλὸν ἤθελεν εἶσθαι ν' ἀνέυρη τις καὶ τούτου τὴν πηγὴν, ἡ δὲ δυσκολία τῆς διαλύσεως ταύτης ὅλως ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ ἐλπίσωμεν αἰσίαν τὴν ἐκδοασιν ¹⁾.

Ταῦτα ἐκτίθουσιν ὁ Γάλλος Δαρσέτος τούτοις δὲ δύναται τις νὰ προσθήσῃ ὅτι τ' ἀγάλματα δὲν ἐχρυσώθησαν ὡς σήμερον χρυσοῦσι, διὰ τῆς ἐξατμίσεως δηλ. τοῦ ὑδραργύρου, ὅπως διαμείνῃ καθαρὸς καὶ στιλπνός, ἀλλὰ διὰ τινων χρυσῶν πιτάλλων συναρμολογουμένων μετὰ τοῦ μετάλλου καὶ διὰ τοῦ στερεῶς ὑπάρχοντος ἐπ' αὐτῶν ὑδραργύρου.

1) Note sur le cuivre des chevaux du Carrousel: nell' indicato vol. del Mag. Encyclop.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ διαφανὲς καὶ τὸ ρευστὸν τοῦ ὑδραργύρου ἐδύνατο νὰ παραγάγῃ ὠρότητα τινα, διὸ μὴ ἐπιθυμοῦντες νὰ μιμηθῶσ τοὺς ἐργάτας ἐκείνους, οἵτινες δι' ἀπλὴν πολυτελείας ἐπίδειξιν νοθεύοντες τὸ κράμα διὰ τοῦ λευκοῦ τοῦ ὠοῦ, μετεχειρίζοντο τὰ πέταλα οὐχὶ ἀπλᾶ καὶ λεπτά, ὡς τὰ τῶν ἡμετέρων, ἀλλὰ τοσοῦτον ὀγκώδη ὥστε ἤθελον ἀντιστοιχῆσαι πρὸς ἐξ τῶν σημερινῶν ¹⁾ διὸ φαίνεται εἰσέτι ἐπὶ τῶν ἵππων ἡ ἀρχαία αὐτῶν λαμπρότης, μὴ ὑποκύψασα οὐδόλως εἰς τὸν πανδαμάτορα χρόνον καὶ τῶν ἀρπάγων τὰς χεῖρας.

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν τρόπον δι' οὗ ἐχύθησαν οἱ ἡμέτεροι ἵπποι, πολλοὶ ὑπέλαβον ²⁾ ὅτι ὁ τότε τεχνίτης μετεχειρίσθη δύο σχήματα, ὧν ἕκαστον ἐξετείνετο μέχρι τοῦ ἡμίσεως ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, καὶ τὸ ἀνάπαλιν, ἵνα μὴ μετὰ τὴν χώνευσιν θραυσῶσι.

Ἄλλ' ἐπειδὴ οὔτε κατὰ τὴν γαστέρα οὔτε κατὰ τὴν ῥάχιν παρατηροῦνται ἐναρθρώσεις πρὸς ἐπιστήριξιν τῆς τοιαύτης δοξασίας, νομίζω ὅτι λογικώτερον ἤθελέ τις ὑποθέσει μίαν τὴν χώνευσιν, ἀγνώστου ἔτι ὄντος τοῦ ἀληθοῦς.

Ἐπειδὴ δὲ μετενεχθέντες ἐνταῦθα πρὸ ὀλίγου οἱ ἡμέτεροι ἵπποι, συνέβη ν' ἀποκοπῇ θατέρου τούτων ἡ κεφαλὴ, ἤθελεν ἀποδειχθῇ ὅτι ἐκ δύο ἡμίσεων συνέκειντο οὗτοι, τὸ μὲν ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῆς οὐρᾶς μέχρι τοῦ τέλους τῆς κόμης, τὸ δὲ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἕως τοῦ αὐχένος.

Τοιαύτη ὅμως συναρμολόγησις οὐδόλως φαίνεται, καθότι τὸ περιδέραιον, οὗ τὰ $\frac{2}{3}$ ἐχύθησαν μετὰ τοῦ λαιμοῦ, ἐξ ὁλοκλήρου αὐτὴν καλύπτει, καὶ διότι ἔγινε διὰ μέσου ἐλικῶν τινῶν, οἵτινες εἰς ἑαυτοὺς στρεφόμενοι παριστῶσι ἐξωτερικόν τινα κόσμον.

Ἀλλὰ τεθείσθω ὅτι δις ἐχύθησαν οἱ ἵπποι, δὲν ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι ὁ τότε τεχνίτης καὶ μετ' αὐτοῦ πάντες οἱ παλαιοὶ ἠγνόουν τὴν μεταξὺ ψυχρᾶς καὶ ζεσθῆς ὕλης συγχώνευσιν, διότι Φίλων ὁ Βυζάντιος ἀποδεικνύει τὸ ἐναντίον ³⁾, καὶ ἐκ τούτου πρέπει τις ἐλ-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ἈΘΗΝΩΝ

1) Plin. h. c. XXXIII, c. 3 Buonarroiti. Osserv. ist. sopra alcuni Med. Ant.
p. 570.

2) Zanetti, Carnaro. Winchelmann. Seitz.

3) De Sepi orb. Spect. c. 5. p. 13.

λόγως νὰ συμπεράνη ὅτι ὁ τεχνήτης ἐπρόσεξεν ὅσον ἐδύνατο ἵνα τὴν κεφαλὴν προφυλάξῃ, ὥσπερ προκριτωτέραν οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀξιολογωτέραν τοῦ ὅλου σώματος, ἐκ παντὸς κινδύνου ἵνα ὡς οἶον τε κάλλιον εἰς τὴν χώνευσιν εὐδοκιμήσῃ.

Ἡ δοξασία ὅτι τ' ἀγάλματα ταῦτα σύγκειται ἐκ δύο τεμαχίων μᾶς προτρέπει ν' ἀνατρέξωμεν καὶ εἰς ἄλλην τινα οὐχὶ εὐκαταφρόνητον μαρτυρίαν.

Ὁ Ἑρίτζος ἀναφέρει ὅτι πρὸς τὸ ὠρολογεῖον τοποθετηθέντες οἱ ἵπποι ἔχουσιν, ὁ μὲν εἰς τὸ περιδέραιον, ἔνθα δηλ. ὁ λαιμὸς συνέχεται μετὰ τοῦ θώρακος, ἐγκεχαραγμένους τοὺς ἐξῆς χαρακτῆρας CV, ὁ λαιμὸς δὲ τοῦ δευτέρου τοὺς VIII, τοὺς VII, ὁ τοῦ τρίτου καὶ ὁ πρὸς μεσημβρίαν τέταρτος, εἰς μὲν τὸν λαιμὸν ἔχει CV, εἰς δὲ τὸν ἀριστερον ἐμπρόσθιον πόδα τοὺς ∞ DCCVII.

Περὶ τῶν χαρακτῆρων τοῦ τελευταίου τούτου ἐπραγματεύθη ποτὲ καὶ Κυριακὸς ὁ Ἀγκονιτανὸς (τῷ 1435), εἰς τῶν σοφωτέρων, ἀλλ' οὐκ ἐπαξίως ἐκτιμηθέντων τῆς φιλολογίας πατέρων, ὁ δεύτερος, ὡς δοκεῖ μοι, τῶν περὶ τοῦ μνημείου τούτου πραγματευθέντων, καὶ ἐπαινούντων αὐτὸ ὡς ἔργον Φειδίου ¹⁾

Πρὸς τοῖς μνησθεῖσι προσθετέοι νῦν καὶ οἶδε, οἱ ἄχρη τοῦδε ἀδημοσοσέυτοι, οἱ ἐπὶ τῶν ὀνύχων δύο ἵππων εὐρισκόμενοι CXCCC-CCCCXVII καὶ CXCCCCCCCCXLV, περὶ ὧν ἐπληροφόρηθην πρότινος παρὰ Σιλβέστρου Δανδόλου ἱππότου καὶ Ἐνετοῦ Εὐπατρίδος, πρὸς ὃν τοσοῦτῳ μᾶλλον ἀπονέμω τὰς ὀφειλομένας χάριτας, ὅσῳ αἱ ἄχρη τοῦδε προσπάθειαι μου τείνουσαι εἰς τὴν σαφήνειαν τοσοῦτῳ πολυθρullήτου ὑποθέσεως, ἀνακαλοῦσι τὴν δόξαν τῆς Ἑνετικῆς Πολιτείας οὐχ' ἦττον, ἢ ἐνὸς τῶν προγόνων αὐτοῦ.

Ἄπαντες δὲ οἱ μνησθέντες χαρακτῆρες, οἵτινες φυσικῶς πρὸ ὀλίγου ἐχαράχθησαν, ἄλλο τι βεβαίως δὲν ἐμφαίνουσιν ἢ τὴν ἀξίαν τῶν ἵππων. Τοῦτο δὲ εἰκάζω διότι πρότινος χρόνου σταθμισθέντων δύο τῶν ἀγαλμάτων τούτων εὐρέθη ἕκαστον αὐτῶν ν' ἀντιστοιχῇ πρὸς Ἑνετικὰς λίτρας 1,750. Ἐκ τούτου λοιπὸν ἐλλόγως καταφαίνεται ὅτι ὑπάρχει τις ἀναλογία μεταξὺ μεγέθους καὶ βάρους,

ρους, λογιζομένης ὅμως καὶ τῆς ἐκ τοῦ χρόνου ἐπενεχθείσης φθορᾶς, ὡς ἐπίσης καὶ τοῦ ὄγκου τοῦ ἐκ τῶν πρὸς πλειοτέραν τοῦ ἔργου ἐνίσχυσιν ἐπισάκτων τεμαχίων παραχθέντος.

Ἄλλ' ἐπέστη ἡδὴ καιρὸς, καθ' ὃν ὀφείλω ἐγὼ μὲν νὰ περάνω τὸν λόγον μου, σὺ δὲ τὴν εὐνοϊκὴν φιληκοῖται. Ἐν μόνον καταλήγων ἀναφέρω, ὅτι κύριον σκοπὸν τῶν παρατηρήσεών μου προθέμην νὰ δωρήσω εὐχάριστον τοῖς Ἑνετοῖς Ἑγχειρίδιον, οἵτινες εἴθε νὰ συναισθανθῶσιν ὅτι τοῦτο ὑπῆρξεν ἐν τῶν τεκμηρίων ἐκείνων, ἅπερ αἱ ἀρχαῖοι περιηγῆται ἀποχαιρετοῦντες τὴν πόλιν των, προσήνεγκον εἰς ἐνδειξιν μνήμης καὶ βαθυτάτης ἀγάπης.

Ἐν τούτοις μέμνησό μου, ὡς εἴωθας, φίλτατε Μορέλλη, εὐχομένου Σοι βίον ὑγιᾶ καὶ εὐτυχῇ, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς τε Ὑμετέρας πατρίδος καὶ τῶν Μαυσῶν.

Ἑνετία, τῇ 7 Μαρτίου 1816.

Ὁ Σὸς φίλος,

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΟΥΣΤΟΞΥΔΗΣ.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

Σώμ.	Σώμ.
† Ο Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας Κύριος ΑΝΤΩΝΙΟΣ 3	Α. Τετράδης 4
† Ο Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Λατίνων Κύριος ΣΠΥΡΙΔΩΝ Μαδαλένας . . . 3	Π. Σάκας 4
Ο Νομάρχης Κερκύρας Κύριος Ἡλίας Παππαλιόπουλος . . 2	Νικόλαος Β. Μάνεσης . . . 4
Θ. Θωμόπουλος 4	Ἱερομόναχος Κόμ. Γεώργιος Βούλγαρης 4
Ἰ. Ν. Οἰκονομίδης 4	Δ. Μάζης 4
Ἱερὺς Ἐλευθέρ. Παλατιανός . 4	Α. Μάζης 4
Νικηφόρος Ἱερὺς Βασιλάκης . 4	Σπυρ. Παππαδάτος 4
Νικόλαος Ἀναγν. Καλόγερος . 4	Νικόλαος Σ. Θεοτόκης . . . 4
Σπυρίδων Ἀναγν. Γραμμένος . 4	Ι. Δ. Παππανικόλας 4
Κωνσταντῖνος Τσερκιστιάνος . 4	Α. Παλαμᾶς 4
Ἀντώνιος Πατριάρχης 4	Α. Γαλιάτσας 4
Ν. Δ. Στασινόπουλος 4	Ἀναστάσιος Ζερβός Ἀναγνώστης 4
Νικόλαος Γ. Σγούρος 4	Ἀρ. Κασσιμάτης 4
Στέφανος Βλάχος 4	Σπυρίδ. Κόμ. Γονέμης . . . 4
Ἰ. Ροδίτης 4	Ἡλίας Βεντούρας 4
Ἰωάννης Μανούσος 4	Ἀθανάσιος Παρραμυθιώτης . 4
Γεράσιμος Ματσούκης 4	Στέφανος Θ. Θεοτόκης . . . 4
Γεώργιος Βασιλάς 4	Μιλτιάδης Σπυρ. Καπότσαρης . 4
Σπυρίδων Μπολέτσης 4	Γεώργιος Α. Ζαβιτσιάνος . . 4
Σπυρίδων Χρυσομάλλης 4	Θεόδωρος Ζερβός 4
Η. Σσιριγώτης Ἱατρός 4	Χ. Μ. Κυριάκης 4
Ἀριστείδης Βουτσινᾶς 4	Ἰ. Δεσίλλας 4
Ἰωάννης Γαρδικιώτης 4	Σ. Δαλιέτος 4
Θεόδωρος Καμπιέρας 4	Χαλκ. Πιέρρης 4
Δημήτριος Τῆς Ἀρχόντος . . . 4	Μαρίνος Μεταλλινός 4
Μαρίνος Λευθεριώτης 4	Ματθαῖος Κυρολύτης 4
Ἀθαν. Ν. Τεμπονέρας 4	Νικόλαος Εὐθύμ. Θεοδωρινός . 4
Δ. Γερομεριάτης 4	Νικόλαος Κασσιμάτης 4
Γεράσιμος Ἀσπιώτης 4	Μιχαὴλ Κονδός 4
Ἰ. Λαβράνος 4	Σπυρίδων Κάλλιος 4
	Θ. Ἀντωνιάδης 4
	Χρῆστος Μιλιάρης 4

Σώμ.	Σώμ.
Νικόλαος Ἀμάραντος 4	Κόμης Στέφανος Τσαγκαρόλ . 4
Ἀγγελος Καλλογεράπουλος . . 4	Τιμόθεος Φορέστης 4
Νικηφόρος Δ. Ζερβός 4	Νικόλαος Μάνεσης 4
Ἰωάννης Ν. Σκουλῆς 4	Πανταζῆς Σ. Ζερβόπουλος . . 4
Γεράσιμος Μικελέτης 4	Κόμ. Στέφανος Ἀνδρουτζέλης . 4
Ἰωάννης Κόκαλης 4	Ἀριστείδης Κογεβίνας 4
Ἱερὺς Ἰωάν. Σάββας 4	Ἰωάννης Δαμασκηνός 4
Κωνσταντῖνος Θ. Κορκοτζάκης 4	Ὁθων Παππαβιέρος 4
Φριδερίκος Σ. Κοσκινᾶς 4	Κ. Ἰ. Δούκας 4
Σπυρίδων Β. Κουρῆς 4	Σπυρίδων Ἀγιοβλασίτης . . . 4
Σπυρίδων Μπρυάκος 4	Ἰωάννης Ἰππότης Κεφαλάς . . 2
Νικόλαος Σπάθας 4	Σπυρίδων Δ. Ζερβός 4
Σπυρίδων Παπαγεωργίου 4	Σπυρίδων Ε. Γορίλλας 4
Γεώργιος Νεράντσης 4	Νικόλαος Βούλγαρης Ὀκλέρ . . 4
Νικόλαος Κάκκος 4	Ἀντώνιος Καποδίστριας . . . 2
Ἰωσήφ Τζίφρας 4	Ουίλιέλμος Σκάρπας 4
Ερμ. Πουλημένος 4	Ἰωάννης Βερβιτζιώτης 4
Ε. Κωσταντινίδης 4	Ἰωάννης Χαλκιόπουλος Πιέρρης . 4
Ἀντώνιος Παδοβᾶς 4	Ἰππ. Νικόλαος Μάντζαρος . . . 4
Ἰ. Χειμαριός Δήμαρχος 4	Βίκτωρ Κατσαίτης 4
Ἀναστάσιος Ἀρβανιτάκης . . . 4	Κυριακός Δραγισεύης 4
Μάρκος Πολυλάς 4	Ἡλίας Βασιλάκης 4
Π. Θ. Τσιτσίνιος 4	Χριστόφορος Λαβράνος 4
Ἰωάννης Βασιλάς 4	Ἀλβέρτος Ριβέλλης 4
Γεώργιος Δούσμανης 4	Ἰωάννης Δαμασκηνός 4
Περικλῆς Δαμερός 4	Α. Ἰ. Ασταρίτας 4
Νικόλαος Σ. Βλάχος 4	Ἀναγνωστήριον Κερκύρας . . . 4

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΘΟΥΡΙΟΥ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗΤΙΚΗ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΘΟΥΡΙΟΥ

Α152 Φ7 0018

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Σελίς ιά. σίχος 13 ἀντὶ ἐξ ὧν, ἀνάγνωθι ἐν ᾗ.—σελ. ιά. σίχ. 20 ἀντὶ Stamovich, ἀνάγ. Stancovich.—σελ. ιά. σίχ. 21 ἀντὶ Ἰωάννης, ἀνάγ. Ἰάκωβος.—σελ. ιά. σίχ. 29 ἀντὶ della, ἀνάγ. dalla.—σελ. ιδ'. στίχ. VI στίχ. 14 μετὰ τὸ: ἐξεληθόντων, πρόσθε· τὸ χρῶμα αὐτῶν ἀφηρέθη, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ λόγος ἐν ᾧ ἐτίθετο πάντοτε.—σελ. VII σίχ. 7 ἀντὶ Πλίνος, ἀνάγ. Πλίνιος.—σελ. IX στίχ. 28 ἀντὶ ἐνοσήγαιον, ἀνάγ. ἐννοσίγαιον.—σελ. XII στίχ. 3 ἀντὶ Πάπιος, ἀνάγ. Παπίας.—σελ. XXIII σίχ. 5 ἀντὶ abstrepenees, ἀνάγ. obstrepentes.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΑΓΙΟΤΕΛΕ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ